ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (πρώτο τμήμα)
της 13ης Δεκεμβρίου 2006 *

Στην υπόθεση Τ-138/03,

É. R., O. O., J. R., A. R., B. P. R., κάτοικοι Vaulx-en-Velin (Γαλλία),

T. D., J. D., D. D., V. D., κάτοικοι Palaiseau (Γαλλία),

D. E., É. E., κάτοικοι Ozoir-la-Ferrière (Γαλλία),

C. R., κάτοικος Vichy (Γαλλία), **H. R., M. S. R., I. R., B. R., M. R.,** κάτοικοι Pau (Γαλλία),

C. S., κάτοικος Παρισιού (Γαλλία),

εκπροσωπούμενοι από τον F. Honnorat, avocat,

ενάγοντες,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

κατά

Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, εκπροσωπούμενου αρχικώς από τους M. Balta και F. Ruggeri Laderchi, ακολούθως δε από τους Balta και F. Florindo Gijón,

και

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης αρχικώς από τους D. Booss και G. Berscheid, ακολούθως δε από τους M. Berscheid και T. van Rijn,

εναγομένων,

με αντικείμενο αιτήματα αποζημιώσεως δυνάμει των άρθρων 235 ΕΚ και 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, προς αποκατάσταση των ζημιών που φέρεται ότι υπέστησαν οι ενάγοντες λόγω της μολύνσεως και του επακόλουθου θανάτου μελών των οικογενειών τους που είχαν εμφανίσει νέα παραλλαγή της νόσου Creutzfeldt-Jakob, η οποία συνδέεται με την εμφάνιση και εξάπλωση στην Ευρώπη της σπογγώδους εγκεφαλοπαθείας των βοοειδών και για την οποία υπεύθυνα όργανα είναι το Συμβούλιο και η Επιτροπή,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. García-Valdecasas, πρόεδρο, J. D. Cooke και I. Labucka, δικαστές,
γραμματέας: J. Palacio González, κύριος υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 16ης Φεβρουαρίου 2006,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Ιστορικό της διαφοράς

I — *Εμφάνιση της σπογγώδους εγκεφαλοπαθείας των βοοειδών και της νέας παραλλαγής της νόσου Creutzfeldt-Jakob και κοινοτικά και εθνικά μέτρα καταπολεμήσεως των νόσων αυτών*

1 Η σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών (στο εξής: ΣΕΒ), γνωστή ως νόσος «των τρελών αγελάδων», εντάσσεται σε μια κατηγορία ασθενειών που αποκαλού-

νται μεταδοτικές σπογγώδεις εγκεφαλοπάθειες και χαρακτηρίζονται από εκφυλισμό του εγκεφάλου και από τη σπογγώδη μορφή των νευρικών κυττάρων κατά τη μικροσκοπική ανάλυση. Των ασθενειών προηγείται περίοδος επωάσεως, χωρίς εμφάνιση συμπτωμάτων, κατά τη διάρκεια της οποίας οι μολυνθέντες, εμφανιζόμενοι ως υγιείς, δεν εμφανίζουν κλινικώς κανένα ενδεικτικό της νόσου σύμπτωμα. Πιθανολογείται ότι αιτία της ΣΕΒ είναι αλλαγή της μεθόδου προετοιμασίας των προοριζομένων για τα βοοειδή τροφών, οι οποίες περιέχουν πρωτεΐνες προερχόμενες από πρόβατα προσβληθέντα από την αποκαλούμενη «τρομώδη ασθένεια των προβάτων». Η μετάδοση της νόσου είναι, κατ' αρχήν, προϊόν της προσλήψεως τροφίμων, ιδίως αλεύρων κρέατος και οστών, περιεχόντων τον μη καταστραφέντα μολυσματικό παράγοντα.

2 Η ΣΕΒ ανιχνεύθηκε για πρώτη φορά στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1986. Η επιζωοτία διαδόθηκε ταχέως στη χώρα, τα δε κρούσματα από 442 περί τα τέλη του 1987 κατ' ανώτατο όριο σε ετήσια βάση ανήλθαν σε 37 000 το 1992. Από τις αρχές τις δεκαετίας '90, κρούσματα της ΣΕΒ διαγνώστηκαν και σε άλλα κράτη μέλη.

3 Το Ηνωμένο Βασίλειο αποφάσισε τον Ιούλιο του 1988, αφενός, να απαγορεύσει την πώληση των προοριζομένων για τα μηρυκαστικά τροφίμων τα οποία περιέχουν πρωτεΐνες μηρυκαστικών και, αφετέρου, να απαγορεύσει στους κτηνοτρόφους να εκτρέφουν τα μηρυκαστικά με παρόμοιες τροφές [«Ruminant Feed Ban», απαγόρευση περιλαμβανόμενη στο Bovine Spongiform Encephalopathy Order (διάταγμα περί της σπογγώδους εγκεφαλοπαθείας των βοοειδών) (1988, SI 1988/1039), όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα].

4 Τα κοινοτικά όργανα θέσπισαν επίσης, αρχής γενομένης από τον Ιούλιο 1989, διατάξεις προκειμένου να αντιμετωπίσουν τη ΣΕΒ. Στην πλειονότητά τους, τα μέτρα αυτά ελήφθησαν με βάση την οδηγία 89/662/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 1989, σχετικά με τους κτηνιατρικούς ελέγχους που εφαρμόζονται στο ενδοκοινοτικό εμπόριο με προοπτική την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς (ΕΕ L 395, σ. 13), και την οδηγία 90/425/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 1990, σχετικά με τους κτηνιατρικούς και ζωοτεχνικούς ελέγχους που εφαρμόζονται στο ενδοκοινοτικό εμπόριο ορισμένων ζώντων ζώων και προϊόντων με προοπτική την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς (ΕΕ L 224, σ. 29), οι οποίες παρέχουν στην Επιτροπή τη δυνατότητα να λαμβάνει μέτρα διασφαλίσεως οσάκις υφίσταται κίνδυνος για τα ζώα ή για την ανθρώπινη υγεία.

5 Έτσι, η απόφαση 89/469/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 28ης Ιουλίου 1989, για τη λήψη ορισμένων προστατευτικών μέτρων κατά της ΣΕΒ στο Ηνωμένο Βασίλειο (ΕΕ L 225, σ. 51), εισήγαγε ορισμένους περιορισμούς στο διακοινοτικό εμπόριο βοοειδών που είχαν γεννηθεί στο Ηνωμένο Βασίλειο πριν από τον Ιούλιο 1988. Η απόφαση αυτή τροποποιήθηκε με την απόφαση 90/59/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 7ης Φεβρουαρίου 1990 (ΕΕ L 41, σ. 23), με την οποία γενικεύθηκε η απαγόρευση εξαγωγής όλων των βοοειδών του Ηνωμένου Βασιλείου άνω των έξι μηνών. Η απόφαση 90/261/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 8ης Ιουνίου 1990, για την τροποποίηση της αποφάσεως 89/469 και της αποφάσεως 90/200/ΕΟΚ που αφορά τη θέσπιση προσθέτων απαιτήσεων για ορισμένους ιστούς και όργανα σχετικά με τη ΣΕΒ (ΕΕ L 146, σ. 29), προέβλεψε ότι η τήρηση της ανωτέρω απαγορεύσεως επρόκειτο να διασφαλιστεί με την επί των ζώων επίθεση ειδικού σημείου και με τη χρήση συστήματος μηχανογραφημένων δεδομένων ώστε να καθίσταται εφικτή η αναγνώριση των ζώων. Επί πλέον, η απόφαση 90/134/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 6ης Μαρτίου 1990 (ΕΕ L 76, σ. 23), προσέθεσε τη ΣΕΒ στον κατάλογο των ασθενειών που πρέπει να γνωστοποιούνται δυνάμει της οδηγίας 82/894/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1982, σχετικά με τη γνωστοποίηση των ασθενειών των ζώων εντός της Κοινότητας (ΕΕ L 378, σ. 58).

6 Η απόφαση 90/200/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 9ης Απριλίου 1990, που αφορά τη θέσπιση προσθέτων απαιτήσεων για ορισμένους ιστούς και όργανα σχετικά με τη ΣΕΒ (ΕΕ L 105, σ. 24), εισήγαγε σειρά μέτρων για τον περιορισμό του ενδοκοινοτικού εμπορίου μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και των λοιπών κρατών μελών επί ορισμένων ιστών και οργάνων —μυαλά, νωτιαίος μυελός, αμυγδαλές, θύμος αδένας, σπλήνα και έντερα— από βοοειδή ηλικίας άνω των έξι μηνών κατά τη σφαγή. Απαγορεύθηκε επίσης η αποστολή άλλων ιστών και οργάνων, μη προοριζομένων για ανθρώπινη κατανάλωση, και προβλέφθηκε ότι κάθε βοοειδές για το οποίο υπήρχε υπόνοια ότι πάσχει κλινικώς από τη ΣΕΒ έπρεπε να σφαγιάζεται κεχωρισμένως και ο εγκέφαλός του να εξετάζεται για τον εντοπισμό της νόσου. Αν επιβεβαιωνόταν η ΣΕΒ, η απόφαση προέβλεπε την καταστροφή του σφαγίου και των εντοσθίων του ζώου. Η απόφαση 92/290/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 14ης Μαΐου 1992, όσον αφορά ορισμένα μέτρα προστασίας από τη ΣΕΒ σχετικά με έμβρυα βοοειδών στο Ηνωμένο Βασίλειο (ΕΕ L 152, σ. 37), επέβαλε σε όλα τα κράτη μέλη την υποχρέωση να μεριμνούν ώστε να μην αποστέλλονται προς άλλα κράτη μέλη έμβρυα βοοειδών προερχόμενα από θηλυκά ζώα για τα οποία είχε βεβαιωθεί ή υπήρχαν υπόνοιες ότι πάσχουν από τη ΣΕΒ. Όσον αφορά το Ηνωμένο Βασίλειο, η ανωτέρω απόφαση απαγόρευε την εξαγωγή εμβρύων προερχομένων από ζώα που είχαν γεννηθεί πριν από τις 18 Ιουλίου 1988 και προέβλεπε τη λήψη των αναγκαίων μέτρων προς αναγνώριση των ζώων δωρητών.

7 Η απόφαση 94/381/ΕΚ της Επιτροπής, της 27ης Ιουνίου 1994, για τη θέσπιση ορισμένων μέτρων προστασίας που αφορούν τη ΣΕΒ και για τη χορήγηση τροφής με βάση πρωτεΐνες προερχόμενες από θηλαστικά (ΕΕ L 172, σ. 23), απαγόρευσε στο σύνολο της Κοινότητας τη χρήση πρωτεϊνών προερχομένων από θηλαστικά για τη διατροφή των μηρυκαστικών· πάντως, τα κράτη μέλη που ήσαν σε θέση να εφαρμόσουν σύστημα επιτρέπον τη διαφοροποίηση των προερχομένων από μηρυκαστικά ζωικών πρωτεϊνών από εκείνες που προέρχονταν από μη μηρυκαστικά μπορούσαν να λάβουν την έγκριση της Επιτροπής να χορηγούν στα μηρυκαστικά πρωτεΐνες προερχόμενες από άλλα είδη θηλαστικών.

8 Το 1995, το κέντρο παρακολουθήσεως της νόσου Creutzfeldt-Jakob (στο εξής: νCJ) του Εδιμβούργου (Ηνωμένο Βασίλειο) εντόπισε δέκα περιπτώσεις νCJ. Η ανίατος και θανατηφόρος αυτή νευρολογικής φύσεως νόσος πλήττει τους ανθρώπους και ανήκει στην οικογένεια των σπογγωδών εγκεφαλοπαθειών που προσβάλλουν τον άνθρωπο *(παράρτημα 29 του δικογράφου της αγωγής, σ. 854, τρίτο εδάφιο).* Τα εντοπισθέντα κρούσματα εμφανίζονταν υπό μορφή αρκούντως διακριτή της κλασικής νCJ ώστε να χαρακτηρίζονται ως νέα παραλλαγή της νCJ (στο εξής: πνCJ). Οι ασθενείς ήσαν όλοι νέοι (από 19 έως 41 ετών, μέση ηλικία 29 ετών), η νόσος είχε σχετικά μακρά διάρκεια (13 μήνες κατά μέσο όρο), κλινική εικόνα διαφορετική από εκείνη της κλασικής νCJ και εντελώς νέα ιστολογικά χαρακτηριστικά διαπιστούμενα κατά την αυτοψία.

9 Η Spongiform Encephalopathy Advisory Committee (Συμβουλευτική Επιτροπή για τη Σπογγώδη Εγκεφαλοπάθεια, στο εξής: ΣΕΣΕ), ανεξάρτητο επιστημονικό όργανο επιφορτισμένο με καθήκοντα συμβούλου της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, εξέδωσε ανακοινωθέν όπου έκανε λόγο για δέκα κρούσματα της πνCJ και διευκρίνιζε ότι «καίτοι δεν αποδεικνύεται ευθέως η ύπαρξη σχέσεως, [...] η πλέον ευλογοφανής [κατά τη φάση εκείνη] εξήγηση [ήταν] ότι τα κρούσματα [συνδέονταν] με έκθεση στον κίνδυνο προσβολής από τη ΣΕΒ πριν από την επιβολή, το 1989, της απαγορεύσεως ορισμένων παραπροϊόντων σφαγής βοοειδών» *(παράρτημα 1 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής).*

10 Η Επιτροπή εξέδωσε στις 27 Μαρτίου 1996 την απόφαση 96/239/ΕΚ, σχετικά με ορισμένα επείγοντα μέτρα προστασίας από τη ΣΕΒ (ΕΕ L 78, σ. 47), με την οποία απαγορεύθηκε η αποστολή οποιουδήποτε βοοειδούς και οποιουδήποτε κρέατος βοοειδούς ή προϊόντος με βάση αυτό από το έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου προς

τα λοιπά κράτη μέλη και τις τρίτες χώρες. Η απόφαση αφορούσε ιδίως: πρώτον, τα ζώντα βοοειδή, το σπέρμα και τα έμβρυά τους· δεύτερον, τα κρέατα σφαγέντων στο Ηνωμένο Βασίλειο βοοειδών· τρίτον, τα λαμβανόμενα από ζώα του είδους των βοοειδών σφαγέντα στο Ηνωμένο Βασίλειο προϊόντα δυνάμενα να εισέλθουν στην ανθρώπινη ή ζωική τροφική αλυσίδα, καθώς και τα προοριζόμενα για ιατρικούς, καλλυντικούς ή φαρμακευτικούς λόγους προϊόντα· τέταρτον, τα άλευρα κρέατος και οστών που προέρχονται από θηλαστικά.

11 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προέβη στις 18 Ιουλίου 1996 στη σύσταση έκτακτης επιτροπής έρευνας της ΣΕΒ. Η ανωτέρω επιτροπή υιοθέτησε στις 7 Φεβρουαρίου 1997 έκθεση σχετικά με τους ισχυρισμούς παραβάσεως ή κακής διοικήσεως κατά την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου σε θέματα ΣΕΒ, υπό την επιφύλαξη της δικαιοδοσίας των κοινοτικών και εθνικών δικαστηρίων (στο εξής: έκθεση της επιτροπής έρευνας) *(παράρτημα 19 του δικογράφου της αγωγής)*. Στην ανωτέρω έκθεση γινόταν λόγος για κακή διαχείριση της κρίσεως της ΣΕΒ εκ μέρους της Επιτροπής και του Συμβουλίου, αλλά και εκ μέρους των αρχών του Ηνωμένου Βασιλείου, ενώ επικρινόταν η λειτουργία των κοινοτικών επιτροπών που ήσαν επιφορτισμένες με κτηνιατρικά και υγειονομικά ζητήματα.

12 Με την απόφαση 97/534/ΕΚ της Επιτροπής, της 30ής Ιουλίου 1997, σχετικά με την απαγόρευση της χρήσεως υλικών που εμφανίζουν κίνδυνο από απόψεως μεταδοτικών σπογγωδών εγκεφαλοπαθειών (ΕΕ L 216, σ. 95), απαγορεύθηκε η χρησιμοποίηση του αποκαλούμενου «ειδικού υλικού κινδύνου» (στο εξής: ΕΥΚ) ήτοι, πρώτον, του κρανίου, συμπεριλαμβανομένων του εγκεφάλου και των οφθαλμών, των αμυγδαλών και του νωτιαίου μυελού βοοειδών ηλικίας άνω των δώδεκα μηνών και αιγοπροβάτων ηλικίας άνω των δώδεκα μηνών ή των οποίων ένας μόνιμος κοπτήρας έχει προβάλει εκτός ούλων και, δεύτερον, της σπλήνας αιγοπροβάτων. Από της ενάρξεως ισχύος της ανωτέρω αποφάσεως, απαγορεύθηκε οποιαδήποτε χρησιμοποίηση ΕΥΚ, καθώς και η χρησιμοποίηση της σπονδυλικής στήλης βοοειδών και αιγοπροβάτων προς μηχανικό διαχωρισμό κρέατος. Επί πλέον, το ΕΥΚ έπρεπε να αποτελέσει αντικείμενο ειδικής διαδικασίας καταστροφής του και έπρεπε να αποτεφρωθεί, υπό την επιφύλαξη συμπληρωματικών μέτρων λαμβανομένων από τα κράτη μέλη για τα σφαγιασθέντα στο έδαφός τους ζώα. Η αρχικώς προβλεπόμενη ημερομηνία ενάρξεως ισχύος της αποφάσεως, ήτοι η 1η Ιανουαρίου 1998 μετατέθηκε διαδοχικά έως τις 30 Ιουνίου 2000.

13 Εντούτοις, η Επιτροπή εξέδωσε στις 29 Ιουνίου 2000 την απόφαση 2000/418/ΕΚ, για τη ρύθμιση της χρήσεως υλικών που εμφανίζουν κινδύνους σχετικά με τις μεταδοτικές σπογγώδεις εγκεφαλοπάθειες και για την τροποποίηση της αποφάσεως 94/474/ΕΚ (ΕΕ L 158, σ. 76), την οποία είχε εκδώσει η Επιτροπή στις 27 Ιουλίου 1994 και αφορούσε ορισμένα μέτρα προστασίας από τη ΣΕΒ και προέβλεπε την κατάργηση των αποφάσεων 89/469 και 90/200 (ΕΕ l94, σ. 96). Η απόφαση 2000/418 κατήργησε και αντικατέστησε την απόφαση 97/534 και ρύθμισε τελικώς τη χρησιμοποίηση του ΕΥΚ δίδοντας τον ορισμό του υλικού βοοειδών και αιγοπροβάτων που έπρεπε να αφαιρεθεί και να καταστραφεί μετά την 1η Οκτωβρίου 2000, σύμφωνα με ειδική διαδικασία προς διασφάλιση της μη μεταδόσεως της ΣΕΒ. Με την ίδια απόφαση απαγορεύθηκε και η χρησιμοποίηση των οστών της κεφαλής και της σπονδυλικής στήλης των εν λόγω ζώων σε ορισμένες περιπτώσεις και η χρήση ορισμένων μεθόδων σφαγής.

14 Το Συμβούλιο εξέδωσε στις 4 Δεκεμβρίου 2000 την απόφαση 2000/766/ΕΚ, περί ορισμένων μέτρων προστασίας σχετικά με τις μεταδοτικές σπογγώδεις εγκεφαλοπάθειες και τη χρησιμοποίηση ζωικών πρωτεϊνών στη διατροφή των ζώων (ΕΕ L 306, σ. 32), η οποία άρχισε να ισχύει από 1ης Ιανουαρίου 2001 και επέβαλε στα κράτη μέλη την απαγόρευση χρησιμοποιήσεως μεταποιημένων ζωικών πρωτεϊνών για τη διατροφή εκτρεφόμενων ζώων που συντηρούνται, παχύνονται ή εκτρέφονται με σκοπό την παραγωγή τροφίμων.

15 Το Ελεγκτικό Συνέδριο συνέταξε στις 13 Σεπτεμβρίου 2001 την ειδική έκθεση 14/2001 σχετικά με τη ΣΕΒ (ΕΕ C 324, σ. 1) *(παράρτημα 15 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής)*. Με την ανωτέρω έκθεση, το Ελεγκτικό Συνέδριο εξέτασε τα ληφθέντα και εφαρμοζόμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέτρα σχετικά με τη ΣΕΒ προς εντοπισμό και διαχείριση του κινδύνου εμφανίσεως και διαδόσεως της ΣΕΒ, καθώς και την απειλή που η εν λόγω νόσος συνιστούσε ενδεχομένως για την υγεία ανθρώπων και ζώων. Το Ελεγκτικό Συνέδριο διαπίστωσε μεταξύ άλλων ότι η στρατηγική της Επιτροπής σε θέματα ΣΕΒ ήταν κατά κανόνα ικανοποιητική και θεμελιωνόταν στις διαθέσιμες επιστημονικές γνώσεις, αλλ' ότι η αποτελεσματικότητά της διακυβευόταν από ελλειμματική εκ μέρους των κρατών μελών εφαρμογή και από την ανεπάρκεια των μέσων που διέθετε η Επιτροπή προκειμένου να τους επιβάλει διορθωτικά μέτρα *(παράρτημα 15 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής, σ. 319, σημείο III)*.

II — *Περιστατικά προσιδιάζοντα στους ενάγοντες και διαδικασίες κινηθείσες ενώπιον των γαλλικών διοικητικών και δικαστικών αρχών*

16 Οι ενάγοντες άσκησαν την υπό κρίση αγωγή υπό την ιδιότητά τους ως θυμάτων εξ αντανακλάσεως και ως ελκόντων δικαιώματα από πέντε αποβιώσαντες στη Γαλλία μεταξύ των ετών 1996 και 2002 από την πνCJ.

17 Οι É. R., O. O., J. R., A. R. και B. P. R. είναι αντίστοιχα ο πατέρας, η μητέρα και οι τρεις αδελφοί του H. E. R., ο οποίος απεβίωσε στις 4 Ιανουαρίου 1996 σε ηλικία 27 ετών.

18 Οι T. D., J. D., D. D. και V. D. είναι αντίστοιχα η μητέρα, οι αδελφοί και η αδελφή της L. D., η οποία απεβίωσε στις 4 Φεβρουαρίου 2000 σε ηλικία 36 ετών.

19 Οι D. E. και É. E. είναι γονείς του A. E., ο οποίος απεβίωσε στις 25 Απριλίου 2001 σε ηλικία 19 ετών. Εκπροσωπούν επίσης νομίμως την ανήλικη θυγατέρα τους J. E., αδελφή του A. E.

20 Η C. R. είναι χήρα του F. R., ο οποίος απεβίωσε στις 10 Φεβρουαρίου 2002 σε ηλικία 36 ετών. Εκπροσωπεί επίσης νομίμως το ανήλικο τέκνο τους. Οι D. R. H. R., M. S. R., I. R, B. R. και M. R. είναι αντίστοιχα ο πατέρας, η μητέρα και οι αδελφές του F. R.

21 Ο C. S. είναι χήρος της S. C. S, η οποία απεβίωσε στις 14 Δεκεμβρίου 2002, σε ηλικία 32 ετών. Εκπροσωπεί επίσης νομίμως τα ανήλικα τέκνα τους M. S., S. S. S. και A. S.

22 Οι ενάγοντες άσκησαν ενώπιον των γαλλικών διοικητικών δικαστηρίων αγωγές αποζημιώσεως κατά των αρχών του οικείου κράτους μέλους με αντικείμενο την επιβολή κυρώσεων λόγω της φερόμενης παράνομης συμπεριφοράς τους οφειλόμενης στη μη λήψη των κατάλληλων μέτρων για την πρόληψη των κινδύνων που εμφανίζει η ΣΕΒ *(παράρτημα 17 του υπομνήματος απαντήσεως)*. Το tribunal administratif de Paris (Γαλλία) απέρριψε στις 5 Οκτωβρίου 2005 τις αξιώσεις των εναγόντων, εκτιμώντας ότι υπήρχε περίπτωση οι ημερομηνίες μολύνσεως των θυμάτων να ήσαν προγενέστερες του μηνός Μαΐου 1988, ημερομηνία στην οποία ανατρέχει η προβαλλόμενη από τους ενάγοντες αμέλεια της Γαλλικής Δημοκρατίας *(παραρτήματα 16, 18, 20 22 και 24 της απαντήσεως των εναγόντων στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης)*. Οι ενάγοντες άσκησαν έφεση κατά των ανωτέρω αποφάσεων ενώπιον του cour administrative d'appel de Paris *(παραρτήματα 17, 19, 21, 23 και 25 της απαντήσεως των εναγόντων στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης)*. Εξάλλου, παρέστησαν ως πολιτικώς ενάγοντες στο πλαίσιο ανακρίσεως επί της ποινικής υποθέσεως που ανατέθηκε στον επιφορτισμένο με την ανάκριση αντιπρόεδρο του tribunal de grande instance de Paris, για ακούσια ανθρωποκτονία των προσβληθέντων από την πνCJ προσώπων.

23 Εν συνεχεία των δεσμεύσεων στις οποίες αναφέρεται το γαλλικό Υπουργείο Υγείας, Οικογενείας και Αναπήρων με τα από 25 Φεβρουαρίου και 7 Ιουλίου 2004 έγγραφα *(παραρτήματα 6, 8, 10, 12 και 14 της απαντήσεως των εναγόντων στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης)*, «το γαλλικό Υπουργείο Εσωτερικών χορήγησε επιδόματα αλληλεγγύης στους ενάγοντες τον Ιούνιο 2004 και τον Ιανουάριο 2005 *(παραρτήματα 7, 9, 11, 13 και 15 της απαντήσεως των εναγόντων στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης)*. Οι ανωτέρω επανορθώσεις στοιχούσαν στις ζημίες που υπέστησαν τα θύματα και οι έλκοντες εξ αυτών δικαιώματα λόγω της πνCJ και χορηγήθηκαν, εν συνεχεία ιατρικής αγωγής με αυξητική ορμόνη, βάσει γνωμοδοτήσεως της επιτροπής αποζημιώσεως των θυμάτων της ιατρογενούς νόσου Creutzfeldt-Jakob, τα καθήκοντα της οποίας επεκτάθηκαν και στην αποτίμηση των ζημιών που είχαν υποστεί πρόσωπα προσβληθέντα από την πνCJ. Τα συνολικά ποσά των εν λόγω επανορθώσεων ανέρχονται σε 1 431 000 ευρώ.

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

24 Με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 24 Απριλίου 2003, οι ενάγοντες άσκησαν την υπό κρίση αγωγή.

25 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 22 Μαΐου 2003, ο C. S. ζήτησε να χορηγηθεί στον ίδιο και στα τρία ανήλικα τέκνα του, εξ ονόματος των οποίων άσκησε την αγωγή ως νόμιμος εκπρόσωπός τους, το ευεργέτημα πενίας. Με διάταξη του προέδρου του πέμπτου τμήματος της 9ης Φεβρουαρίου 2004, το Πρωτοδικείο τους χορήγησε το αιτηθέν ευεργέτημα.

26 Με τα υπομνήματά τους, οι εναγόμενοι ζήτησαν την αναστολή της παρούσας δίκης μέχρι περατώσεως των προσφυγών που κίνησαν οι ενάγοντες λόγω ευθύνης, με εξαίρεση εκείνη της οικογενείας H. E. R. κατά των γαλλικών αρχών ενώπιον των δικαστηρίων του οικείου κράτους μέλους. Οι αντίστοιχες προσφυγές θεμελιώνονται στα ίδια πραγματικά περιστατικά και στις αυτές αιτιάσεις και αφορούν τις ίδιες ζημίες με εκείνες της υπό κρίση υποθέσεως. Με έγγραφο της 25ης Οκτωβρίου 2003, οι ενάγοντες εξέφρασαν την αντίθεσή τους προς το ανωτέρω αίτημα περί αναστολής. Δεδομένου ότι οι ενάγοντες εξέφρασαν την αντίθεσή τους προς το αίτημα περί αναστολής και ότι το αίτημα αυτό δεν αντιστοιχεί σε καμία από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 54, τρίτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου και στο άρθρο 77 του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου πιθανές περιπτώσεις, το Πρωτοδικείο δεν έκανε δεκτό το σχετικό αίτημα.

27 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (πρώτο τμήμα) αποφάσισε την έναρξη της προφορικής διαδικασίας. Στο πλαίσιο της οργανώσεως των μέτρων διαδικασίας, το Πρωτοδικείο υπέβαλε ορισμένες ερωτήσεις στους διαδίκους και τους κάλεσε να προσκομίσουν ορισμένα έγγραφα. Οι διάδικοι συμμορφώθηκαν εμπροθέσμως προς τα αιτήματα αυτά.

28 Οι διάδικοι ανέπτυξαν τους ισχυρισμούς τους και απάντησαν στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά τη συνεδρίαση της 16ης Φεβρουαρίου 2006.

29 Οι ενάγοντες ζητούν από το Πρωτοδικείο:

— να κηρύξει την αγωγή παραδεκτή·

— να καταδικάσει αλληλεγγύως το Συμβούλιο και την Επιτροπή να καταβάλουν αποζημιώσεις συνολικού ύψους 3 780 733,71 ευρώ συν συμψηφιστικούς τόκους με επιτόκιο ύψους 10 % από την αντίστοιχη ημερομηνία θανάτου των προσώπων, καθώς και τόκους υπερημερίας από την ημερομηνία εκδόσεως παρεμπίπτουσας αποφάσεώς του·

— εν πάση περιπτώσει, να επιδικάσει ως αποζημίωση για κάθε αναγνωρισθείσα ζημία ένα ευρώ προς κατοχύρωση του εννόμου συμφέροντός τους·

— να καταδικάσει το Συμβούλιο και την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

30 Το Συμβούλιο και η Επιτροπή ζητούν από το Πρωτοδικείο:

— ως κύριο αίτημα, την απόρριψη της αγωγής ως απαράδεκτης·

— επικουρικώς, την απόρριψη των αιτημάτων ως αβασίμων·

— την καταδίκη των εναγόντων στα δικαστικά έξοδα.

Επί του παραδεκτού

31 Η Επιτροπή και το Συμβούλιο, εναγόμενοι, επικαλούνται τρεις λόγους απαραδέκτου. Ο πρώτος λόγος αντλείται από την έλλειψη σαφήνειας των ουσιωδών

πραγματικών και νομικών στοιχείων επί των οποίων θεμελιώνεται η αγωγή. Ο δεύτερος λόγος αντλείται από τη μη εξάντληση των εθνικών ένδικων βοηθημάτων και από τη συνάφεια με τις εθνικές διαδικασίες. Ο τρίτος λόγος αντλείται από την παραγραφή της αγωγής.

I — *Επί του πρώτου λόγου απαραδέκτου, ο οποίος αντλείται από την έλλειψη σαφήνειας των ουσιωδών πραγματικών νομικών στοιχείων επί των οποίων θεμελιώνεται η αγωγή*

A — *Επιχειρήματα των διαδίκων*

32 Οι εναγόμενοι υπενθυμίζουν ότι, κατά το άρθρο 21 του Κανονισμού του Δικαστηρίου και το άρθρο 44, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, του Κανονισμού Διαδικασίας, κάθε δικόγραφο πρέπει να περιέχει το αντικείμενο της διαφοράς και συνοπτική έκθεση των ισχυρισμών των οποίων γίνεται επίκληση. Δικόγραφο με το οποίο επιδιώκεται η αποκατάσταση των υποτιθέμενων ζημιών που προκάλεσε κοινοτικό θεσμικό όργανο θα έπρεπε να περιλαμβάνει τα επιτρέποντα τον εντοπισμό της επικρινόμενης συμπεριφοράς στοιχεία, την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ της συμπεριφοράς και της προβαλλόμενης ζημίας, καθώς και τον χαρακτήρα και την έκταση της ζημίας. Εν προκειμένω, το δικόγραφο δεν επιτρέπει τον σαφή εντοπισμό της προσαπτόμενης παράνομης συμπεριφοράς λόγω ιδίως συγχύσεως μεταξύ των προσαπτόμενων στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή παρανομιών ή ακόμα και εκείνων που προσάπτονται στις γαλλικές αρχές. Ομοίως, κατά την Επιτροπή, το δικόγραφο δεν περιλαμβάνει τα στοιχεία εκείνα που αφορούν την εμφάνιση των πρώτων κλινικών συμπτωμάτων της νόσου, γεγονός που δεν επιτρέπει την εκτίμηση, αφενός, του σημείου αφετηρίας της πενταετούς παραγραφής και, αφετέρου, με γνώμονα την ως άνω ημερομηνία, της λυσιτελείας, όσον αφορά το καθένα χωριστά από τα αποβιώσαντα πρόσωπα, των προσαπτόμενων πράξεων ή παραλείψεων. Το Συμβούλιο υπογραμμίζει περαιτέρω ότι οι ενάγοντες δεν προσκομίζουν αντικειμενικά στοιχεία ως προς τον δεσμό μεταξύ της μολύνσεως των οικείων τους και των επικρινόμενων συμπεριφορών. Τέλος, το δικόγραφο δεν περιλαμβάνει οποιαδήποτε πληροφορία σχετικά με τη μέθοδο υπολογισμού που τηρήθηκε για τον υπολογισμό του ύψους των φερόμενων ζημιών, ούτε τα δικαιολογητικά και τα αντικειμενικά στοιχεία που θα επέτρεπαν τυχόν προσδιορισμό τους.

33 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι οι προβαλλόμενες από τα εναγόμενα αιτιάσεις αφορούν το βάσιμο των ισχυρισμών τους και όχι το παραδεκτό της αγωγής. Ισχυρίζονται ότι οι προσαπτόμενες συμπεριφορές, η φύση και η έκταση των προβαλλόμενων ζημιών και η εξατομικευθείσα αιτιώδης συνάφεια έχουν περιγραφεί με επαρκή σαφήνεια.

Β — *Εκτίμηση του Πρωτοδικείου*

34 Δυνάμει του άρθρου 21 του Οργανισμού του Δικαστηρίου και του άρθρου 44, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, του Κανονισμού Διαδικασίας, κάθε δικόγραφο πρέπει να περιέχει το αντικείμενο της διαφοράς και συνοπτική έκθεση των ισχυρισμών των οποίων γίνεται επίκληση. Για την κατοχύρωση της ασφαλείας δικαίου και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, πρέπει, προκειμένου μια προσφυγή ή αγωγή να είναι παραδεκτή, τα ουσιώδη πραγματικά και νομικά στοιχεία επί των οποίων αυτή στηρίζεται να προκύπτουν, τουλάχιστον συνοπτικώς αλλά κατά τρόπο συνεκτικό και κατανοητό, από το ίδιο το κείμενο του σχετικού δικογράφου (διατάξεις του Πρωτοδικείου της 28ης Απριλίου 1993, Τ-85/92, De Hoe κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. II-523, σκέψη 20, και της 29ης Νοεμβρίου 1993, Τ-56/92, Koelman κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. II-1267, σκέψη 21). Κατά πάγια νομολογία, προς ικανοποίηση των ανωτέρω επιταγών, το δικόγραφο της προσφυγής ή αγωγής με το οποίο ζητείται η αποκατάσταση ζημιών φερομένων ως προκληθεισών από κοινοτικό όργανο πρέπει να περιέχει τα στοιχεία που επιτρέπουν τον προσδιορισμό της προσαπτόμενης σε αυτό από τον ενάγοντα συμπεριφοράς, τους λόγους για τους οποίους ο ενάγων εκτιμά ότι υφίσταται αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της συμπεριφοράς και της ζημίας, καθώς και τον χαρακτήρα και την έκταση της ζημίας αυτής (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1996, Τ-387/94, Asia Motor France κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-961, σκέψη 107, και διάταξη του Πρωτοδικείου της 21ης Νοεμβρίου 1996, Τ-53/96, Syndicat des producteurs de viande bovine κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-1579, σκέψη 22).

35 Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι το δικόγραφο της αγωγής ανταποκρίνεται στις προαναφερθείσες επιταγές. Πράγματι, πρώτον, οι ενάγοντες εκθέτουν ευρέως και λεπτομερώς τις πράξεις και παραλείψεις που προσάπτουν στα εναγόμενα θεσμικά όργανα, καθώς και τις αρχές που θεωρούν ότι αυτά παραβίασαν (βλ., ιδίως, δικόγραφο της αγωγής, σημεία 96 έως 204). Δεύτερον, οι ενάγοντες υπολογίζουν

κατά τρόπο πολύ σαφή το ύψος των αιτούμενων για τον κάθε ένα εξ αυτών αποζημιώσεων (βλ. δικόγραφο της αγωγής, σημεία 230 έως 244). Ομοίως, προσδιορίζουν την «εκ της μολύνσεως ζημία» την οποία επικαλούνται, παραθέτοντας παραδείγματα αποζημιώσεων που επιδίκασαν συναφώς τα γαλλικά δικαστήρια (βλ. δικόγραφο της αγωγής, σημεία 226 έως 228) και περιγράφουν την ηθική βλάβη που υποστηρίζουν ότι υπέστησαν (βλ. δικόγραφο της αγωγής, σημείο 229). Τρίτον, οι ενάγοντες εκθέτουν τους λόγους για τους οποίους θεωρούν ότι υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των συμπεριφορών που προσάπτουν στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή και των ζημιών που εκτιμούν ότι έχουν υποστεί οι ίδιοι. Έτσι, παρατηρούν ότι από την ιατρική, επιστημονική και επιδημιολογική επιχειρηματολογία αποδείχθηκε η ύπαρξη δεσμού μεταξύ της ΣΕΒ και της πνCJ (βλ. δικόγραφο της αγωγής, σημεία 248 έως 254) και επιρρίπτουν την ευθύνη της μολύνσεως των οικείων τους στα εναγόμενα θεσμικά όργανα, ιδίως λόγω των φερόμενων αμελειών τους κατά τη διαχείριση της κρίσεως της ΣΕΒ (βλ. δικόγραφο της αγωγής, σημεία 256 έως 268).

36 Ως εκ τούτου, συνάγεται ότι εν προκειμένω πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 21 του Οργανισμού του Δικαστηρίου και του άρθρου 44, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, του Κανονισμού Διαδικασίας.

37 Κατόπιν αυτού, επιβάλλεται η απόρριψη του συγκεκριμένου λόγου απαραδέκτου.

II — *Επί του δεύτερου λόγου απαραδέκτου, ο οποίος αντλείται από τη μη εξάντληση των εθνικών ένδικων βοηθημάτων και από τη συνάφεια με τις εθνικές διαδικασίες*

A — *Επιχειρήματα των διαδίκων*

38 Τα εναγόμενα παρατηρούν ότι, στις περιπτώσεις όπου οι εθνικές αρχές καλούνται να θέσουν σε εφαρμογή την κοινοτική νομοθεσία, οι ιδιώτες πρέπει να κάνουν χρήση των προβλεπομένων ένδικων μέσων ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων,

εφόσον αυτά μπορούν να διασφαλίσουν την προστασία των δικαιωμάτων τους (απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Σεπτεμβρίου 1987, 81/86, De Boer Buizen κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 3677, σκέψη 9). Διαπιστώνουν ότι αγωγές αποζημιώσεως, αναγόμενες στα ίδια πραγματικά περιστατικά και στην ίδια ζημία και έχουσες ως αντικείμενο την αυτή αποζημίωση όπως εν προκειμένω, άσκησαν οι ενάγοντες, με εξαίρεση την οικογένεια Η. Ε. R., ενώπιον του tribunal administratif de Paris κατά των γαλλικών αρχών. Επομένως, η υπό κρίση αγωγή ασκήθηκε πρόωρα και ως εκ τούτου είναι απαράδεκτη. Επί πλέον, υφίσταται ο κίνδυνος εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων καθώς και το ενδεχόμενο οι ενάγοντες να αποζημιωθούν δις για μία και την αυτή ζημία. Εν πάση περιπτώσει, η αγωγή είναι προδήλως απαράδεκτη όσον αφορά τη ζημία που απορρέει τόσον από πράξεις εκδοθείσες από τις εθνικές αρχές στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους όσο και από έναν υποτιθέμενο απρόσφορο έλεγχο εκ μέρους των κοινοτικών θεσμικών οργάνων της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου από τα κράτη μέλη (διάταξη του Πρωτοδικείου της 3ης Ιουλίου 1997, Τ-201/96, Smanor κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-1081, σκέψεις 30 και 31).

39 Οι ενάγοντες υπενθυμίζουν ότι τα κοινοτικά δικαιοδοτικά όργανα διαθέτουν αποκλειστική δικαιοδοσία να αποφαίνονται επί των αγωγών αποζημιώσεως για ζημία καταλογιζόμενη στα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Προσθέτουν ότι το Πρωτοδικείο διαθέτει την εξουσία να λαμβάνει οποτεδήποτε κοινοποίηση των λυσιτελών για την έκδοση της αποφάσεώς τους στοιχείων, όπως εγγράφων της δικογραφίας που προέρχονται από εθνική δίκη. Τούτο διασφαλίζει το ότι οι ενάγοντες αδυνατούν να επιτύχουν διπλή επανόρθωση των ιδίων ζημιών.

Β — *Εκτίμηση του Πρωτοδικείου*

40 Κατά πάγια νομολογία, η αγωγή αποζημιώσεως βάσει του άρθρου 235 ΕΚ και του άρθρου 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ θεσπίστηκε ως αυτοτελές μέσο παροχής έννομης προστασίας επιτελούν τη δική του αποστολή στο πλαίσιο του συστήματος των ένδικων μέσων και εξαρτώμενο από προϋποθέσεις ασκήσεως αναγόμενες στο αντικείμενό του (απόφαση του Πρωτοδικείου της 13ης Δεκεμβρίου 1995, Τ-481/93 και Τ-484/93, Exporteurs in Levende Varkens κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-2941, σκέψη 69). Πάντως, είναι ακριβές ότι η εν λόγω αγωγή πρέπει να

εκτιμάται υπό το φως του συνόλου του συστήματος παροχής ένδικης προστασίας στους ιδιώτες και το παραδεκτό της μπορεί ως εκ τούτου να εξαρτάται, σε ορισμένες περιπτώσεις, από την εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων που προβλέπονται για την ακύρωση αποφάσεως της εθνικής αρχής. Για να συμβαίνει, πάντως, αυτό, πρέπει επί πλέον τα ανωτέρω εθνικά ένδικα μέσα να διασφαλίζουν αποτελεσματικά την προστασία των ενδιαφερομένων και να δύνανται να καταλήγουν στην αποκατάσταση της προβαλλόμενης ζημίας (απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Φεβρουαρίου 1986, 175/84, Krohn κατά Επιτροπής, Συλλογή 1986, σ. 753, σκέψη 27, και προπαρατεθείσα απόφαση De Boer Buizen κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, σκέψη 9).

41 Αυτό δεν συμβαίνει εν προκειμένω. Πρώτον, σημειωτέον ότι η αποκατάσταση των ζημιών που υποστηρίζουν ότι υπέστησαν οι ενάγοντες είναι αδύνατη, έστω και μερικώς, μέσω της ακυρώσεως συγκεκριμένης ή συγκεκριμένων πράξεων εθνικής αρχής. Δεύτερον, επιβάλλεται να υπογραμμιστεί ότι το αίτημα περί αποζημιώσεως που υπέβαλαν οι ενάγοντες θεμελιώνεται σε υποτιθέμενες παρανομίες τις οποίες διέπραξαν το Συμβούλιο και η Επιτροπή. Λαμβανομένου ιδίως υπόψη του γεγονότος ότι ο κοινοτικός δικαστής διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα να επιλαμβάνεται, δυνάμει του άρθρου 288 ΕΚ, των διαφορών σχετικά με την αποκατάσταση ζημίας που προκάλεσε η Κοινότητα, τα εθνικά ένδικα βοηθήματα δεν θα μπορούσαν ipso facto να διασφαλίσουν εν προκειμένω στους ενάγοντες αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων τους, ήτοι ιδίως την αποκατάσταση στο σύνολό της της ζημίας που διατείνονται ότι υπέστησαν (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 13ης Μαρτίου 1992, C-282/90, Vreugdenhil κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. I-1937, σκέψη 14, και της 8ης Απριλίου 1992, C-55/90, Cato κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. I-2533, σκέψη 17· αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1995, Τ-167/94, Nölle κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-2589, σκέψεις 41 και 42, προπαρατεθείσα Exporteurs in Levende Varkens κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 72, και απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2002, Τ-210/00, Biret et Cie κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2002, σ. II-47, σκέψεις 37 και 38).

42 Άλλωστε, σημειωτέον ότι το Δικαστήριο έκρινε ότι, οσάκις η αυτή ζημία αποτελεί αντικείμενο δύο αγωγών αποζημιώσεως, μιας στρεφόμενης κατά κράτους μέλους ενώπιον εθνικού δικαστηρίου και έτερης κατά της Κοινότητας ενώπιον του κοινοτικού δικαστή, ενδέχεται να καθίσταται αναγκαίο, προτού προσδιοριστεί το ύψος της ζημίας για την οποία θα κριθεί υπεύθυνη η Κοινότητα, να εκδοθεί προηγουμένως η απόφαση του εθνικού δικαστηρίου επί της τυχόν ευθύνης του

κράτους μέλους, ώστε να αποφεύγεται, λόγω διαφορετικής εκτιμήσεως μεταξύ δύο διαφορετικών δικαιοδοσιών, η ανεπαρκής ή καταχρηστική επιδίκαση αποζημιώσεως στους ενάγοντες (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14ης Ιουλίου 1967, 5/66, 7/66 και 13/66 έως 24/66, Kampffmeyer κ.λπ. κατά Επιτροπής ΕΟΚ, Συλλογή τόμος 1965-68, σ. 571 και σ. 586, και της 30ής Νοεμβρίου 1967, 30/66, Becher κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1965-68, σ. 605). Προέχει η υπόμνηση ότι, εν πάση περιπτώσει, το ζήτημα αυτό δεν αφορά το παραδεκτό της ασκηθείσας ενώπιον του κοινοτικού δικαστή αγωγής αλλά μόνον, ενδεχομένως, τον οριστικό καθορισμό του ύψους της αποζημιώσεως που καλείται να επιδικάσει ο τελευταίος.

43 Τέλος, όσον αφορά τα επιχειρήματα διά των οποίων το Συμβούλιο και η Επιτροπή ισχυρίζονται ότι οι υποτιθέμενες ζημίες ανάγονται σε πράξεις των εθνικών αρχών στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους και του μη ενδεδειγμένου ελέγχου εκ μέρους των κοινοτικών θεσμικών οργάνων της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου από τα κράτη μέλη, αρκεί η υπόμνηση ότι τα ανωτέρω επιχειρήματα δεν δύνανται να οδηγήσουν στο απαράδεκτο της υπό κρίση αγωγής. Επιβάλλεται η ερμηνεία τους, ενδεχομένως, στο πλαίσιο της εξετάσεως είτε των παρανομιών που προσάπτονται στα εναγόμενα είτε των ζημιών που επικαλούνται οι ενάγοντες.

44 Επομένως, επιβάλλεται και η απόρριψη του δεύτερου λόγου απαραδέκτου.

III — *Επί του τρίτου λόγου απαραδέκτου, ο οποίος αντλείται από την παραγραφή της αγωγής*

A — *Επιχειρήματα των διαδίκων*

45 Τα εναγόμενα υπενθυμίζουν ότι, σύμφωνα με το άρθρο 46 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, οι αγωγές κατά της Κοινότητας σε θέματα εξωσυμβατικής ευθύνης παραγράφονται εντός πενταετίας από της επελεύσεως του ζημιογόνου γεγονότος.

Εν προκειμένω, η εν λόγω προθεσμία άρχισε να τρέχει από την ημερομηνία εμφανίσεως των πρώτων συμπτωμάτων της νόσου, χρόνο κατά τον οποίο προέκυψαν η προσωπική ζημία των θυμάτων και η υποτιθέμενη εξ αντανακλάσεως ζημία των οικείων τους.

46 Τα εναγόμενα παρατηρούν ότι ο H. E. R. απεβίωσε στις 4 Ιανουαρίου 1996 και τα κλινικά συμπτώματα της ασθενείας του είχαν ήδη εμφανισθεί τον Αύγουστο του 1994. Υπενθυμίζουν ότι ο πιθανολογούμενος δεσμός μεταξύ της πνCJ και της ΣΕΒ είχε ήδη δει το φως της δημοσιότητας με τη δημοσίευση του ανακοινωθέντος της ΣΕΣΕ της 20ής Μαρτίου 1996 και είχε αποτελέσει αντικείμενο ευρείας μεταδόσεως διά του τύπου. Συνάγουν ότι η παραγραφή της αγωγής της οικογενείας του H. E. R. έχει επέλθει προ πολλού. Τα εναγόμενα διατυπώνουν επίσης επιφυλάξεις σχετικά με την αποσβεστική προθεσμία για την άσκηση αγωγών εκ μέρους των οικογενειών των L. D., A. E. και F. R., στον βαθμό που το δικόγραφο δεν επιτρέπει τον εντοπισμό της ακριβούς ημερομηνίας εμφανίσεως των πρώτων συμπτωμάτων της νόσου από την οποία απεβίωσαν οι οικείοι τους. Οι ενάγοντες φέρουν το βάρος της αποδείξεως ότι η εμφάνιση των πρώτων αυτών συμπτωμάτων δεν έλαβε χώρα μετά πέντε έτη από την κατάθεση της αγωγής.

47 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι η παραγραφή της αγωγής αποζημιώσεως αρχίζει να τρέχει μόνον από την ημερομηνία εμφανίσεως των πρώτων συμπτωμάτων της νόσου. Εμμένουν επί του ότι τα κριτήρια σχετικά με τη διάγνωση της πνCJ διαπιστώνονται μετά βεβαιότητος μόνο μετά από post mortem διαγνώσεις, ενώ τα πρώτα σημεία της νόσου δεν αρκούν για να θεμελιώσουν την ύπαρξη τεκμαιρόμενης διαγνώσεως.

48 Οι ενάγοντες υπογραμμίζουν ότι ο θάνατος του H. E. R. και η επακολουθήσασα αυτοψία, η οποία επιβεβαίωσε τη διάγνωση της πνCJ, έλαβαν χώρα πριν ακόμη οι επιστημονικοί εμπειρογνώμονες προβούν επισήμως στην περιγραφή της εν λόγω νόσου, προτού δηλαδή γίνει γνωστή με εύλογη βεβαιότητα η ταυτότητα του παθογόνου παράγοντα της ΣΕΒ και της πνCJ. Συγκεκριμένα, μέχρι τη γνωμοδότηση της Επιστημονικής Συντονιστικής Επιτροπής (στο εξής: ΕΣΕ), *(παράρτημα 4 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής)* της 10ης Δεκεμβρίου 1999, η οικογένεια του H. E. R. δεν διέθετε τα αναγκαία, προς γνώση του γενεσιουργού

της ζημίας που της προκλήθηκε γεγονότος, στοιχεία. Η ανωτέρω γνώμη είναι χαρακτηριστική της επιτεύξεως επιστημονικής συναινέσεως ως προς την ταυτότητα του παθογόνου παράγοντα που συνδέει τη ΣΕΒ και την πνCJ, ενώ προηγουμένως ο μεταξύ των δύο ασθενειών δεσμός συνιστούσε απλώς «ευλογοφανή υπόθεση». Επί πλέον, η έκθεση δικαστικής πραγματογνωμοσύνης, βάσει της οποίας η διάγνωση κρίθηκε βεβαία, κοινοποιήθηκε επισήμως στην οικογένεια του Η. Ε. R. μόλις στις 13 Νοεμβρίου 2003. Όσον αφορά τα λοιπά θύματα, οι ιατροδικαστικές εκθέσεις τους αποδεικνύουν ότι η διάγνωση της πνCJ δεν αναφέρθηκε πριν από τα πέντε έτη που προηγήθηκαν της καταθέσεως της αγωγής *(παραρτήματα 2 έως 5 του υπομνήματος απαντήσεως).*

Β — *Εκτίμηση του Πρωτοδικείου*

49 Δυνάμει του άρθρου 46 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, οι αγωγές κατά της Κοινότητας λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης παραγράφονται πέντε έτη από την επέλευση του ζημιογόνου γεγονότος. Πάντως, η εν λόγω προθεσμία δεν μπορεί να αρχίσει να τρέχει πριν πληρωθούν όλες οι προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η υποχρέωση αποζημιώσεως και ιδίως, όσον αφορά τις περιπτώσεις όπου η ευθύνη απορρέει, όπως εν προκειμένω, από κανονιστικές πράξεις, πριν επέλθουν τα ζημιογόνα αποτελέσματα των πράξεων αυτών (απόφαση του Δικαστηρίου της 27ης Ιανουαρίου 1982, 256/80, 257/80, 265/80, 267/80 και 5/81, Birra Wührer κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 1982, σ. 85, σκέψη 10, και προπαρατεθείσα απόφαση Biret και Cie κατά Συμβουλίου, σκέψη 41). Τέλος, σε περίπτωση κατά την οποία το θύμα μπόρεσε να λάβει γνώση του γενεσιουργού της ζημίας γεγονότος όψιμα, η προθεσμία δεν μπορεί να αρχίσει να τρέχει στην περίπτωσή του προτού του επιτραπεί να λάβει γνώση συναφώς (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Νοεμβρίου 1985, 145/83, Adams κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 3539, σκέψη 50).

50 Εν προκειμένω, σε αντίθεση προς όσα υποστηρίζουν τα εναγόμενα, δεν μπορεί να αντιταχθεί στους ενάγοντες ότι σημείο υπολογισμού του χρόνου παραγραφής της αγωγής τους είναι ο χρόνος εμφανίσεως των πρώτων χαρακτηριστικών κλινικών συμπτωμάτων της νόσου στους οικείους τους. Πράγματι, οι επίδικες ζημιογόνες συνέπειες συνδέονται τόσο προς την προσβολή από την πνCJ όσο και προς τον θάνατο των προσβληθέντων από τη νόσο προσώπων. Πριν από τον θάνατο των θυμάτων, ως εκ τούτου, οι σχετικές ζημίες δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως πλήρως συγκεκριμενοποιημένες. Δεύτερον, δεν αμφισβητείται ότι κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπό κρίση υποθέσεως, η διάγνωση της πνCJ αποδεικνυόταν ιδιαίτερα δυσχερής και συχνά μπορούσε να επιβεβαιωθεί απολύτως μόνο μετά τον θάνατο του ασθενούς. Το Πρωτοδικείο εκτιμά, συνεπώς, ότι εν

προκειμένω η προθεσμία παραγραφής δεν μπορεί να αρχίσει να τρέχει πριν από τις αντίστοιχες ημερομηνίες θανάτου καθενός θύματος ή, αν έλαβε χώρα μεταγενέστερα, της οριστικής διαγνώσεως της πνCJ.

51 Όσον αφορά τις οικογένειες των L. D., A. E. και F. R., ο θάνατος των οικείων τους από την πνCJ δεν επήλθε πριν από την παρέλευση πενταετίας από της καταθέσεως της αγωγής. Πράγματι, η L. D. απεβίωσε στις 4 Φεβρουαρίου 2000, ο A. E. στις 25 Απριλίου 2001 και ο F. R. στις 10 Φεβρουαρίου 2002. Κατά τα λοιπά, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, όπως προκύπτει από τις εκθέσεις δικαστικής πραγματογνωμοσύνης που συνετάχθησαν για καθένα από τα θύματα κατόπιν παραγγελίας του tribunal de grande instance de Paris και του tribunal administratif de Paris, οι οποίες φέρουν αντίστοιχα ημερομηνίες 1η Οκτωβρίου 2002, 13 Απριλίου, 20 Μαΐου, 6 Ιουνίου 2003 και 29 Ιανουαρίου 2004, σε καμία από τις ανωτέρω περιπτώσεις δεν διαγνώστηκε, έστω και προκαταρκτικώς, η πνCJ πριν από την παρέλευση πενταετίας από την κατάθεση της αγωγής *(παραρτήματα 2 έως 5 του υπομνήματος απαντήσεως· παραρτήματα 2 έως 5 της απαντήσεως των εναγόντων στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης)*.

52 Αντιθέτως, πρέπει να επισημανθεί ότι ο H. E. R. απεβίωσε στις 4 Ιανουαρίου 1996, ήτοι μετά την παρέλευση επτά επί πλέον ετών πριν από την άσκηση της αγωγής στην υπό κρίση υπόθεση. Πάντως, οι ενάγοντες αμφισβητούν την παραγραφή της αγωγής της οικογενείας του H. E. R. παρατηρώντας, πρώτον, ότι η έκθεση δικαστικής πραγματογνωμοσύνης περί βεβαίας διαγνώσεως της κοινοποιήθηκε επισήμως μόλις στις 13 Νοεμβρίου 2003 και, δεύτερον, ότι δεν υπήρξε επιστημονική συναίνεση ως προς την ταυτότητα του παθογόνου παράγοντα που συνδέει τη ΣΕΒ και την πνCJ πριν από τη γνωμοδότηση της ΕΣΕ της 10ης Δεκεμβρίου 1999. Πάντως, τα επιχειρήματα αυτά δεν μπορούν να γίνουν δεκτά.

53 Πράγματι, πρώτον, γεγονός μεν είναι ότι η έκθεση δικαστικής πραγματογνωμοσύνης της 2ας Ιουλίου 2003, την οποία συνέταξαν δύο πραγματογνώμονες κατόπιν παραγγελίας του πρώτου ανακριτή του tribunal de première instance de Paris, κοινοποιήθηκε στους γονείς του H. E. R. μόλις στις 13 Νοεμβρίου 2003, πλην όμως η ανωτέρω έκθεση συντάχθηκε με βάση τον ιατρικό φάκελο του H. E. R. Όπως προκύπτει από τον φάκελο αυτό, διαγνώστηκε στις 23 Νοεμβρίου 1995, βάσει βιοψίας του εγκεφάλου, προκαταρκτικώς σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια στον ασθενή *(παράρτημα 1 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 27)*. Την διάγνωση αυτή επιβεβαίωσαν συμπληρωματικές αναλύσεις του Νοεμβρίου 1995 (*παράρτημα 1 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 27 και 28)*. Η διενεργηθείσα στον εγκέφαλο του H. E. R. βιοψία επιβεβαίωσε ότι είχε προσβληθεί από «σπογγώδη εγκεφαλοπάθεια Creutzfeldt-Jakob» *(παράρτημα 1 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 28)*. Τέλος, όπως

προκύπτει επίσης από τον φάκελο, και αναγνώρισαν άλλωστε οι ενάγοντες κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η οικογένεια του Η. Ε. R. ενημερώθηκε το 1996 για την ορθότητα της διαγνώσεως *(παράρτημα 1 της απαντήσεως των εναγόντων στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης, σ. 6, και απομαγνητοφωνημένα πρακτικά της συνεδριάσεως, σ. 55).*

54 Δεύτερον, προέχει να υπογραμμιστεί ότι γίνεται εν γένει δεκτό ότι το ανακοινωθέν της ΣΕΣΕ του Μαρτίου 1996 κάνει λόγο, με βάση επιστημονικά δεδομένα, για την ύπαρξη πιθανού δεσμού μεταξύ της ΣΕΒ και της πνCJ. Ειδικότερα, με τη διάδοσή του από τα μέσα επικοινωνίας, το εν λόγω ανακοινωθέν σηματοδότησε την έναρξη της συνειδητοποιήσεως από το ευρύ κοινό των συνδεομένων με τη ΣΕΒ κινδύνων και του υφιστάμενου δεσμού μεταξύ αυτής και της πνCJ. Πράγματι, οι περιλαμβανόμενες στο ανακοινωθέν της ΣΕΣΕ πληροφορίες άλλαξαν αισθητά την αντίληψη, εκ μέρους των καταναλωτών, περί του κινδύνου που ενείχε για την ανθρώπινη υγεία η συγκεκριμένη νόσος (απόφαση του Δικαστηρίου της 5ης Μαΐου 1998, C-180/96, Ηνωμένο Βασίλειο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-2265, σκέψεις 52 και 53, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 30ής Σεπτεμβρίου 1998, T-149/96, Coldiretti κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-3841, σκέψη 109). Αντιθέτως, η γνωμοδότηση της ΕΣΕ της 10ης Δεκεμβρίου 1999 ως προς τον κίνδυνο εκθέσεως του ανθρώπου στη ΣΕΒ μέσω της διατροφής *(παράρτημα 4 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής)* δεν ενέχει προφανώς παρόμοια σημασία στο πλαίσιο των επιστημονικών ερευνών επί του θέματος, περιοριζόμενη κυρίως στην περιγραφή της ισχύουσας καταστάσεως σχετικά με τις συμπληρωματικές έρευνες που πραγματοποιούνται για την αξιολόγηση και αποσαφήνιση του κινδύνου της ΣΕΒ για την ανθρώπινη υγεία *(βλ. συναφώς, επί παραδείγματι, τον κατάλογο των γνωμοδοτήσεων της ΕΣΕ επί της ΣΕΒ μεταξύ των ετών 1997 και 1999, παράρτημα 4 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής, σ. 178 και 179).* Εν πάση περιπτώσει, η εν λόγω γνωμοδότηση της ΕΣΕ της 10ης Δεκεμβρίου 1999 δεν είχε ασφαλώς επικοινωνιακή κάλυψη και αντίκτυπο στην κοινή γνώμη σε βαθμό συγκρίσιμο προς εκείνο του ανακοινωθέντος της ΣΕΣΕ του 1996. Ως εκ τούτου, πρέπει να απορριφθεί η άποψη των εναγόντων ότι μόνο μετά την έκδοση της γνωμοδοτήσεως της ΕΣΕ της 10ης Δεκεμβρίου 1999 η οικογένεια του Η. Ε. R. μπόρεσε ευλόγως να λάβει γνώση της πιθανολογούμενης αιτίας της ασθενείας του Η. Ε. R.

55 Υπό το φως του συνόλου των προηγηθεισών σκέψεων, επιβάλλεται η συναγωγή του συμπεράσματος ότι, όσον αφορά την αποκατάσταση των απορρεουσών από τη μετάδοση της νόσου και τον θάνατο του Η. Ε. R. ζημιών, η υπό κρίση αγωγή ασκήθηκε μετά την εκπνοή της προθεσμίας παραγραφής της αξιώσεως.

56 Επομένως, η αξίωση των É. R., O. O., J. R., A. R. και B. P. R. πρέπει να κηρυχθεί ως παραγραφείσα. Κατά τα λοιπά, ο τρίτος λόγος απαραδέκτου είναι απορριπτέος.

Επί της ουσίας

57 Στα πλαίσια του κυρίου αιτήματός τους, οι ενάγοντες προσάπτουν στην Επιτροπή και στο Συμβούλιο ότι παρέβησαν υπέρτερο κανόνα δικαίου περί προστασίας των ιδιωτών, επειδή δεν διασφάλισαν υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας των καταναλωτών. Επικουρικώς, υποστηρίζουν ότι, λόγω του εξαιρετικού και ειδικού χαρακτήρα της προκληθείσας ζημίας, η επανόρθωσή της θα έπρεπε να διασφαλίζεται από τα κοινοτικά θεσμικά όργανα έστω και χωρίς τη συνδρομή πταίσματος εκ μέρους τους.

I — *Επί της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας λόγω αθέμιτης συμπεριφοράς των εναγομένων θεσμικών οργάνων*

A — *Επιχειρήματα των διαδίκων*

58 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι το Συμβούλιο και η Επιτροπή ευνόησαν επιμόνως και εσκεμμένως τα συμφέροντα των επιχειρηματιών της αγοράς του βοείου κρέατος εις βάρος της υγείας των καταναλωτών επ' αφορμή της αξιολογήσεως και της διαχειρίσεως των συνδεομένων με τη ΣΕΒ κινδύνων. Τα ανωτέρω θεσμικά όργανα υπέπεσαν σε υπαίτιες παραλείψεις κατά την άσκηση των καθηκόντων και υποχρεώσεών τους στον τομέα της υγείας ζώων και ανθρώπων και θέσπισαν ανεπαρκή, πεπλανημένα, απρόσφορα ή όψιμα μέτρα και προδιαγραφές προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους απορρέοντες από τη ΣΕΒ και από την πνCJ κινδύνους. Το Συμβούλιο και η Επιτροπή θα έπρεπε συνεπώς να ευθύνονται για τη μόλυνση των μελών των οικογενειών των εναγόντων από την πνCJ, η δε εξ αυτού ευθύνη δεν είναι αποκλειστική.

59 Τα εναγόμενα υπενθυμίζουν ότι, σε θέματα εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας, αναγνωρίζεται δικαίωμα αποζημιώσεως εφόσον συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις, ήτοι ο παραβιασθείς κανόνας δικαίου να αποσκοπεί στην απονομή

δικαιωμάτων στους ιδιώτες και η παράβαση να είναι κατάφωρη, το υποστατό της ζημίας να αποδεικνύεται και, τέλος, να υφίσταται άμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της εκ μέρους της Κοινότητας παραβάσεως και της ζημίας που υπέστησαν τα θιγέντα πρόσωπα (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 14ης Νοεμβρίου 2002, T-94/00, T-110/00 και T-159/00, Rica Foods κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-4677, σκέψεις 250 και 251, και προπαρατεθείσα απόφαση Exporteurs in Levende Varkens κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 81 και 91). Αμφισβητούν ότι οι ανωτέρω τρεις προϋποθέσεις πληρούνται σωρευτικώς εν προκειμένω και διευκρινίζουν ότι οι ενάγοντες φέρουν το βάρος της αποδείξεως.

1. Επί των προσαπτομένων στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή παρανομιών

60 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι εναπέκειτο κατά προτεραιότητα στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή να εκδώσουν τις ενδεδειγμένες αποφάσεις προκειμένου να προλάβουν τους συνδεόμενους με τη διάδοση της ΣΕΒ κινδύνους. Παρατηρούν ότι, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 129, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 152, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, ΕΚ) και σύμφωνα με πάγια νομολογία, οι επιταγές σε θέματα προστασίας της υγείας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τα ανωτέρω θεσμικά όργανα κατά την εφαρμογή τόσο της κοινής γεωργικής πολιτικής (απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Σεπτεμβρίου 1994, C-146/91, ΚΥΔΕΠ κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. I-4199, σκέψη 61) όσο και της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων (διάταξη του Προέδρου του Πρωτοδικείου της 13ης Ιουλίου 1996, T-76/96 R, The National Farmers' Union κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-815).

61 Οι ενάγοντες δέχονται ότι τα κοινοτικά θεσμικά όργανα διαθέτουν, στον τομέα της κοινής γεωργικής πολιτικής, ευρεία εξουσία εκτιμήσεως όσον αφορά τον προσδιορισμό των επιδιωκόμενων σκοπών και την επιλογή των κατάλληλων μέσων δράσεως και, ως εκ τούτου, όσον αφορά τον προσδιορισμό του βαθμού επικινδυνότητας που κρίνεται ως μη αποδεκτός για την κοινωνία. Ο κοινοτικός δικαστής θα έπρεπε πάντως να ελέγξει αν η εκ μέρους των ανωτέρω θεσμικών οργάνων άσκηση της συναφούς εξουσίας πάσχει πρόδηλη πλάνη ή κατάχρηση εξουσίας (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 25ης Ιανουαρίου 1979, 98/78, Racke, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 55, σκέψη 5, και της 21ης Φεβρουαρίου 1990, C-267/88 έως C-285/88, Wuidart κ.λπ., Συλλογή 1990, σ. I-435, σκέψη 14).

62 Οι ενάγοντες υπενθυμίζουν ότι, σύμφωνα με το άρθρο 130 Ρ, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 174, παράγραφος 2, ΕΚ), η αρχή της προφυλάξεως συνιστά μία από τις αρχές επί των οποίων εδράζεται η πολιτική της Κοινότητας στον τομέα του περιβάλλοντος. Οι ανωτέρω αρχές εφαρμόζονται επίσης όταν τα κοινοτικά θεσμικά όργανα λαμβάνουν, στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής, μέτρα προστασίας της ανθρώπινης υγείας (προπαρατεθείσα απόφαση του Δικαστηρίου Ηνωμένο Βασίλειο κατά Επιτροπής, σκέψη 100, και απόφαση της 5ης Μαΐου 1998, C-157/96, National Farmers' Union κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-2211, σκέψη 64). Οσάκις υφίστανται επιστημονικές αβεβαιότητες ως προς την ύπαρξη ή την έκταση των κινδύνων για την ανθρώπινη υγεία, τα κοινοτικά θεσμικά όργανα μπορούν να λαμβάνουν μέτρα προστασίας χωρίς να οφείλουν να αναμένουν να αποδειχθεί πλήρως η ύπαρξη και η σοβαρότητα των εν λόγω κινδύνων (προπαρατεθείσες αποφάσεις Ηνωμένο Βασίλειο κατά Επιτροπής, σκέψη 99, και National Farmers' Union κ.λπ., σκέψη 63, καθώς και απόφαση του Πρωτοδικείου της 16ης Ιουλίου 1998, Τ-199/96, Bergaderm και Goupil κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-2805, σκέψη 66).

63 Τα εναγόμενα παρατηρούν ότι τα μέτρα προστασίας της δημόσιας υγείας εμπίπτουν, κατά τα ουσιώδη, στις αρμοδιότητες των κρατών μελών, στα οποία εναπόκειται να θεσπίζουν όλα τα κρινόμενα ως αναγκαία μέτρα, τόσο βάσει του άρθρου 30 ΕΚ, στους τομείς όπου δεν υφίσταται εναρμόνιση σε κοινοτικό επίπεδο, όσο και βάσει των διαφόρων ρητρών διασφαλίσεως που προβλέπει η κοινοτική νομοθεσία, στους τομείς όπου υφίσταται εναρμόνιση. Τα εναγόμενα αναφέρονται ιδίως, συναφώς, στις οδηγίες 89/662 και 90/425. Έτσι, τα κράτη μέλη είναι επιφορτισμένα με την εκτέλεση των κοινοτικών πράξεων και τον έλεγχο εφαρμογής τους εκ μέρους των ιδιωτών και των επιχειρήσεων. Μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο αγωγής αποζημιώσεως κατά των κοινοτικών οργάνων μόνον οι πράξεις ή παραλείψεις που εμπίπτουν στην πραγματικότητα αποκλειστικά στην αρμοδιότητα των εν λόγω θεσμικών οργάνων.

64 Εξάλλου, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι, ακόμη και πριν τη νομολογιακή επικύρωσή της, από τη δεκαετία του '90, της αρχής της προφυλάξεως, αυτή αποτέλεσε οδηγό των πράξεών της κατά τη διαχείριση της «κρίσης των τρελών αγελάδων» *(παράρτημα 6 του υπομνήματος αντικρούσεως, σ. 4)*. Υπενθυμίζει ότι ο πιθανολογούμενος δεσμός μεταξύ της πνCJ και της ΣΕΒ γνωστοποιήθηκε μόλις το 1996, ενώ πριν από την ως άνω ημερομηνία οι επιστήμονες θεωρούσαν ότι ο κίνδυνος για τον άνθρωπο ήταν ελάχιστος. Πάντως, η Επιτροπή περιορίστηκε στη λήψη μέτρων με

αποκλειστικό σκοπό την προστασία της υγείας των ζώων, ενώ, από το 1989, εξέδωσε μέτρα αφορώντα τη δημόσια υγεία. Αν τα μέτρα αυτά εμφαίνονται ενδεχομένως σήμερα ως ανεπαρκή, η δράση της Επιτροπής θα έπρεπε να κριθεί υπό το φως των ελλιπών γνώσεων της εποχής.

65 Όσον αφορά τις παρανομίες που προσάπτονται συγκεκριμένα στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή, οι ενάγοντες υποστηρίζουν, πρώτον, ότι τα εναγόμενα θεσμικά όργανα υπέπεσαν σε πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως κατά τη διαχείριση των συνδεομένων με τη ΣΕΒ κινδύνων. Δεύτερον, προσάπτουν στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή κατάχρηση εξουσίας. Τρίτον, ισχυρίζονται ότι συντρέχει παραβίαση των αρχών της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της χρηστής διοικήσεως.

α) Επί της αιτιάσεως η οποία αντλείται από πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως κατά τη διαχείριση της κρίσεως της ΣΕΒ

66 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι τα εναγόμενα εξέδωσαν τα συναφή μέτρα σχετικά με τους συνδεόμενους με τη ΣΕΒ κινδύνους με σημαντική καθυστέρηση σε σχέση με τα μέτρα που έλαβαν οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου, οι οποίες απαγόρευσαν τα κρεατάλευρα και οστεάλευρα για τη διατροφή των μηρυκαστικών τον Ιούλιο 1988.

67 Η Επιτροπή αμφισβητεί την ανωτέρω υποτιθέμενη καθυστέρηση θεσπίσεως των κατάλληλων μέτρων. Υπογραμμίζει ότι η νομιμότητα μιας πράξεως πρέπει να εκτιμάται με γνώμονα τα ισχύοντα κατά τον χρόνο εκδόσεως της πράξεως πραγματικά και νομικά στοιχεία (απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Φεβρουαρίου 1979, 15/76 και 16/76, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1979/Ι, σ. 141, σκέψη 7). Και ως εκ τούτου δεν μπορεί να εξαρτάται από αναδρομικές εκτιμήσεις σχετικά με τον βαθμό αποτελεσματικότητάς της.

68 Πρώτον, οι ενάγοντες επικρίνουν την καθυστέρηση που σημειώθηκε για την έκδοση των πρώτων κοινοτικών μέτρων καταπολεμήσεως της ΣΕΒ. Συγκεκριμένα, οι πρώτες απαγορεύσεις εξαγωγής ορισμένων ζώντων βοοειδών του Ηνωμένου Βασιλείου θεσπίστηκαν μόλις στις 28 Ιουλίου 1989 με την απόφαση 89/469. Η κοινοποίηση των περιπτώσεων ΣΕΒ κατέστη υποχρεωτική μόλις στις 6 Μαρτίου 1990 με την απόφαση 90/134. Τέλος, μόλις στις 9 Απριλίου 1990 απαγορεύθηκε η εξαγωγή από το Ηνωμένο Βασίλειο ορισμένων ιστών και οργάνων βοοειδών με την απόφαση 90/200.

69 Η Επιτροπή αντικρούει υποστηρίζοντας ότι εξέδωσε τα πρώτα μέτρα κατά της ΣΕΒ μόλις μερικούς μήνες μετά τη δημοσίευση της εκθέσεως της ομάδας εργασίας περί της ΣΕΒ που δημοσίευσε το Υπουργείο Γεωργίας, Αλιείας και Τροφίμων του Ηνωμένου Βασιλείου τον Φεβρουάριο 1989.

70 Δεύτερον, οι ενάγοντες επικρίνουν την εκ μέρους των εναγομένων διαχείριση αντικειμενικών παραγόντων κινδύνου, όπως η κατανάλωση εισαγομένων από το Ηνωμένο Βασίλειο αλεύρων και η δυνατότητα ανακυκλώσεως του παθογόνου παράγοντα διά της χρήσεως απορριμμάτων μεταποιημένων ζώων στην παραγωγή ζωοτροφών. Υπενθυμίζουν ότι τα μέτρα που εισήγαγαν οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου το 1988 δεν παρεμπόδιζαν τους παραγωγούς του Ηνωμένου Βασιλείου να εξάγουν νομίμως τα εν λόγω άλευρα προς άλλα κράτη μέλη *(παράρτημα 19 του δικογράφου της αγωγής, σ. 284)*. Πάντως, η Κοινότητα απαγόρευσε μόλις τον Ιούλιο του 1994, με την έκδοση της αποφάσεως 94/381, τη χρήση κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων προερχομένων από ιστούς θηλαστικών στη διατροφή των μηρυκαστικών. Από την όψιμη έκδοση των εν λόγω μέτρων συνάγεται επιδημική ανάπτυξη όπως προκύπτει χαρακτηριστικά από τις δηλωθείσες στη Γαλλία το 1991 πρώτες πέντε περιπτώσεις ΣΕΒ. Τέλος, οι ενάγοντες ισχυρίζονται ότι, ακόμη και μετά την απαγόρευση χρήσεως των πρωτεϊνών θηλαστικών στη διατροφή των μηρυκαστικών, τα ευρωπαϊκά ζωικά κεφάλαια παρέμειναν εκτεθειμένα στον κίνδυνο διαδόσεως της ΣΕΒ λόγω των διασταυρωμένων μολύνσεων στα κυκλώματα παρασκευής και διανομής των ζωοτροφών.

71 Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι κατά τα έτη 1989 και 1990 οι κτηνιατρικές επιτροπές δεν είχαν προτείνει τη θέσπιση κοινοτικής νομοθεσίας απαγορεύουσας τα κρεατάλευρα και οστεάλευρα. Ενώπιον της αρνήσεως που εξέφρασαν τα κράτη

μέλη το 1989 να λάβουν μέτρα πέραν των γνωμοδοτήσεων των επιστημονικών επιτροπών, η Επιτροπή υποχρεώθηκε να μη προβεί στην απαγόρευση των εν λόγω αλεύρων, καλώντας τα κράτη μέλη να θέσουν σε εφαρμογή μονομερείς απαγορεύσεις *(παράρτημα 6 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής, σ. 11)*.

72 Τρίτον, οι ενάγοντες προσάπτουν στα εναγόμενα θεσμικά όργανα την καθυστέρηση που επέδειξαν για την επιβολή αποκλεισμού όλων των βοοειδών και των προϊόντων βοοειδών προελεύσεως Ηνωμένου Βασιλείου. Ο εν λόγω αποκλεισμός επιβλήθηκε μόλις στις 27 Μαρτίου 1996, με την έκδοση της αποφάσεως 96/239.

73 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι από το 1989 έως το 1996 καμία επιστημονική γνωμοδότηση δεν είχε ταχθεί υπέρ ενός παρόμοιου μέτρου αποκλεισμού. Υπό το φως της ανακαλύψεως ενός πιθανού δεσμού μεταξύ ΣΕΒ και πνCJ, διά του ανακοινωθέντος της ΣΕΣΕ της 20ής Μαρτίου 1996, η Επιτροπή αποφάσισε πάραυτα να χωρήσει σε νέα αξιολόγηση του κινδύνου. Έτσι, στις 22 Μαρτίου 1996 συγκάλεσε την Κτηνιατρική Επιστημονική Επιτροπή (ΚΕΕ) *(παράρτημα 8 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής)*, ενώ στις 25 Μαρτίου 1996 τη Μόνιμη Κτηνιατρική Επιτροπή (ΜΚΕ). Σύμφωνα με τις συστάσεις της τελευταίας, στις 27 Μαρτίου 1996, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 96/239.

74 Τέταρτον, οι ενάγοντες επικρίνουν την καθυστέρηση απαγορεύσεως χρήσεως των ΕΥΚ. Συγκεκριμένα, η εναντίωση πλειόνων κρατών μελών, στο πλαίσιο τόσο της ΜΚΕ όσο και του Συμβουλίου, είχε ως συνέπεια ότι η προβλεπόμενη για την 1η Ιανουαρίου 1998 έναρξη ισχύος της αποφάσεως 97/534 ανεστάλη επανειλημμένως, οπότε η απαγόρευση των ΕΥΚ κατέστη εφικτή από 1ης Οκτωβρίου 2000, κατόπιν εκδόσεως της αποφάσεως 2000/418. Η ανωτέρω απαγόρευση συνιστά το κύριο μέτρο προστασίας της ανθρώπινης υγείας, εφόσον η κατανάλωση των ΕΥΚ αποτελούσε την άμεση πηγή μολύνσεως από την πνCJ.

75 Η Επιτροπή εμμένει επί του ότι, σε αντίθεση προς όσα ισχυρίζονται οι ενάγοντες, η απόφαση 2000/418 δεν ήταν το πρώτο κοινοτικό μέτρο σχετικά με την

απαγόρευση των ΕΥΚ. Συγκεκριμένα, η απόφαση 90/200 είχε ήδη προβλέψει απαγόρευση εξαγωγής από το Ηνωμένο Βασίλειο υλικών όπως τα μυαλά, ο νωτιαίος μυελός, ο θύμος αδένας, οι αμυγδαλές, η σπλήνα και τα έντερα. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, κατά το χρονικό διάστημα από το 1989 έως το 1996, έλαβε όλα τα μέτρα που πρότειναν με τις γνωμοδοτήσεις τους οι επιστημονικές επιτροπές σε θέματα αποσύρσεως των ΕΥΚ (προηγουμένως αποκαλουμένων «ειδικά σφάγια βοοειδών» ή «ΕΣΒ») *(παράρτημα 10 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής).*

76 Πέμπτον, οι ενάγοντες ισχυρίζονται ότι, μολονότι τα εναγόμενα θεσμικά όργανα βεβαιώθηκαν ταχέως για την επέκταση της ΣΕΒ σε μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες πλην του Ηνωμένου Βασιλείου *(παράρτημα 33 του δικογράφου της αγωγής, σ. 1004 και 1005)* και συνειδητοποίησαν τα διακυβεύματα διερευνητικής αξιολογήσεως του επιδημιολογικού καθεστώτος των κρατών μελών, η ΕΣΕ συνέστησε να χωρήσει αξιολόγηση του γεωγραφικού κινδύνου εκ της ΣΕΒ μόλις με γνωμοδότηση της 23ης Ιανουαρίου 1998, η οποία τροποποιήθηκε στις 20 Φεβρουαρίου 1998 *(παράρτημα 25 του δικογράφου της αγωγής, σ. 756 και 757).*

77 Η Επιτροπή αμφισβητεί την άποψη ότι, ήδη από το 1990, παρόμοια διερευνητική αξιολόγηση του επιδημιολογικού καθεστώτος των κρατών μελών κατέστη απαραίτητη. Εν πάση περιπτώσει, η απόφαση 90/134 επέβαλε σε όλα τα κράτη μέλη την υποχρεωτική γνωστοποίηση κάθε εστίας ΣΕΒ, ώστε να καταστεί εφικτή η επιτήρηση της αναπτύξεως της επιδημίας στις διάφορες χώρες.

β) Επί της αιτιάσεως περί καταχρήσεως εξουσίας

78 Οι ενάγοντες υπογραμμίζουν ότι η Επιτροπή απείλησε επανειλημμένα τα κράτη μέλη με ένδικες προσφυγές προκειμένου να τα αποτρέψει από την έκδοση μονομερών μέτρων προστασίας από τους συνδεόμενους με τη ΣΕΒ κινδύνους, μολονότι το άρθρο 36 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 30 ΕΚ) τους παρέχει τη δυνατότητα θεσπίσεως παρόμοιων μέτρων. Αναφέρονται ειδικότερα στην εναντίωση της Επιτροπής στην εκ μέρους της Γαλλίας, κατά το έτος 1990, προσωρινής αναστολής των εισαγωγών ζώντων βοοειδών και παραγώγων προϊόντων προελεύσεως Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και στην εκ μέρους της Γαλλίας θέσπιση, κατά το

έτος 1992, εκτάκτων μέτρων απαγορεύσεως της διαθέσεως προς πώληση διατροφικών συμπληρωμάτων και προϊόντων προοριζομένων για τις παιδικές τροφές περιεχόντων άλλους εκτός από τους προερχομένους από βοοειδή και πρόβατα μυϊκούς ιστούς *(παραρτήματα 41, 43, 21 και 29 του δικογράφου της αγωγής)*. Οι σχετικές εντολές ανταποκρίνονταν στην ανησυχία της να μην αποκαλυφθεί ο κίνδυνος επιπτώσεως της ΣΕΒ στη Γαλλία και να αποκρυβεί η ανεπάρκεια των κοινοτικών μέτρων στον συγκεκριμένο τομέα, συνιστούν δε κατάχρηση εξουσίας.

79 Τα εναγόμενα υπενθυμίζουν ότι συνιστά κατάχρηση εξουσίας η έκδοση από κοινοτικό θεσμικό όργανο πράξεως με αποκλειστικό ή, τουλάχιστον, πρωταρχικό σκοπό άλλο από τον αναφερόμενο ή με σκοπό την καταστρατήγηση διαδικασίας προβλεπόμενης ειδικώς από τη Συνθήκη για την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων περιστάσεων (απόφαση του Δικαστηρίου της 12ης Νοεμβρίου 1996, C-84/94, Ηνωμένο Βασίλειο κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1996, σ. I-5755, σκέψη 69). Δεδομένου ότι η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, η σταθερότητα των γεωργικών αγορών και η διασφάλιση δίκαιου επιπέδου εισοδημάτων στους γεωργούς συνιστούν θεμιτούς στόχους που επιδιώκει η Κοινότητα στο πλαίσιο των εξουσιών που της παρέχει η Συνθήκη, οι αιτιάσεις των εναγόντων δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως κατάχρηση εξουσίας.

γ) Επί της αιτιάσεως η οποία αντλείται από την παραβίαση των αρχών περί δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και χρηστής διοικήσεως

80 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι τα εναγόμενα παραβίασαν τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των Ευρωπαίων καταναλωτών ως εκ του ότι, προκειμένου να αποφύγουν την πρόκληση καταρρεύσεως της αγοράς βοείου κρέατος από τη διάδοση των συνεπειών της ΣΕΒ, προτίμησαν μια θολή και στερούμενη διαφανείας πολιτική και δεν έσπευσαν να θέσουν σε εφαρμογή μια «παιδαγωγική προσέγγιση του κινδύνου». Οι ενάγοντες επικρίνουν επίσης την έλλειψη ανεξαρτησίας και διαφανείας των κοινοτικών επιστημονικών γνωμοδοτήσεων. Παρατηρούν συναφώς ότι η έκθεση της 7ης Φεβρουαρίου 1997 της εξεταστικής επιτροπής του Κοινοβουλίου επέκρινε έντονα την επικράτηση των εκπροσώπων του Ηνωμένου Βασιλείου εντός της ΚΕΕ *(παράρτημα 19 του δικογράφου της αγωγής, σ. 305 και 306)*. Τέλος, προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν προέβη σε καμία επιθεώρηση σχετικά με τη ΣΕΒ μέχρι το 1994.

81 Τα εναγόμενα υπενθυμίζουν ότι, ελλείψει συγκεκριμένων διαβεβαιώσεων παρασχεθεισών από τη διοίκηση, ουδείς μπορεί να επικαλεστεί παραβίαση της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης (απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Δεκεμβρίου 1996, Τ-521/93, Atlanta κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. II-1707, σκέψη 57). Στην προκειμένη μάλιστα περίπτωση δεν έγινε καν επίκληση της μη τηρήσεως παρομοίων διαβεβαιώσεων. Ως προς τη φερόμενη έλλειψη κοινοτικών επιθεωρήσεων σχετικά με τη ΣΕΒ μεταξύ των ετών 1990 και 1994, η Επιτροπή διευκρινίζει ότι η αποστολή της έγκειται στον έλεγχο της ασκούμενης από τα κράτη μέλη επιθεωρήσεως.

2. Επί της υπάρξεως ζημίας

82 Οι ενάγοντες επικαλούνται, πρώτον, την ύπαρξη «ζημίας εκ της μολύνσεως» ήτοι προσωπικής και όχι οικονομικής ζημίας καλύπτουσας το σύνολο των φυσιολογικών, σωματικών και ψυχικών διαταραχών και ταλαιπωριών που υπέστη κάθε ένα από τα θύματα της νόσου, οι οποίες υπήρξαν εξαιρετικές εν προκειμένω. Τα γαλλικά δικαστήρια αξιολόγησαν την ως άνω ζημία εκ της μολύνσεως, σε περιπτώσεις ιατρογενούς μολύνσεως (ήτοι μολύνσεως προκληθείσας από ιατρική αγωγή) εκ της νCJ λόγω εγχύσεως αυξητικών ορμονών, σε 340 000 ευρώ *(παράρτημα 45 του δικογράφου της αγωγής, σ. 1455)*. Δεύτερον, οι ενάγοντες καταγγέλλουν την επέλευση ηθικών ζημιών, ισχυριζόμενοι ότι οι ταλαιπωρίες των προσβληθέντων από τη νόσο οικείων τους, οι αβεβαιότητες της διαγνώσεως και το ενδεχόμενο να έχουν μολυνθεί και οι ίδιοι είχαν εξαιρετικό αντίκτυπο επί των ιδίων. Τρίτον, ζητούν αποκατάσταση των υλικών ζημιών, τόσο λόγω των σημειωθεισών απωλειών όσο και των διαφυγόντων λόγω της νόσου των οικείων τους κερδών. Τέλος, αξιώνουν την καταβολή αντισταθμιστικών τόκων με επιτόκιο ύψους 10 % από της ημερομηνίας θανάτου αντιστοίχως των θυμάτων, καθώς και τόκους υπερημερίας από την έκδοση της παρεμπίπτουσας αποφάσεως.

83 Ειδικότερα, όσον αφορά τη μόλυνση και τον θάνατο του L. D., διατυπώνονται τα ακόλουθα αιτήματα περί αποκαταστάσεως: ποσόν ύψους 457 347,05 ευρώ υπέρ των ελκόντων δικαιώματα εκ του θύματος προς αποκατάσταση της ζημίας εκ της μολύνσεως· 45 734,71 ευρώ υπέρ της μητέρας του θύματος ως ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης εκ της μολύνσεως· 30 489,80 ευρώ για καθένα από τους δύο αδελφούς και για την αδελφή του θύματος ως ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης τους.

84 Ως προς την περίπτωση του A. E., διατυπώνονται τα ακόλουθα αιτήματα αποκαταστάσεως της ζημίας: ποσόν ύψους 457 347,05 ευρώ υπέρ των ελκόντων δικαιώματα εκ του θύματος προς αποκατάσταση της ζημίας εκ της μολύνσεως. Ποσόν ύψους 76 224,51 ευρώ για κάθε ένα από τους γονείς του θύματος ως ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης εκ της μολύνσεως· ποσόν ύψους 76 224,51 ευρώ υπέρ των ανωτέρω υπό την ιδιότητά τους ως νομίμων εκπροσώπων της ανήλικης κόρης τους ως ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης που υπέστη η τελευταία εκ της μολύνσεως του πρωτότοκου αδελφού της.

85 Όσον αφορά τον F. R., διατυπώνονται τα ακόλουθα αιτήματα προς αποκατάσταση της ζημίας: ποσόν ύψους 457 347 ευρώ υπέρ των ελκόντων δικαιώματα εκ του θύματος προς αποκατάσταση της ζημίας εκ της μολύνσεως· ποσόν ύψους 76 224,51 ευρώ υπέρ της χήρας του θύματος ως ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης εκ της μολύνσεως· ομοίως, για την τελευταία, υπό την ιδιότητά της ως νόμιμης εκπροσώπου του ανήλικου τέκνου της, ποσόν ύψους 76 224,51 ευρώ ως ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, καθώς και το ίδιο ποσόν για την υλική ζημία που υπέστη το ανήλικο· ποσόν ύψους 45 735 ευρώ για κάθε ένα εκ των γονέων του θύματος ως ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης εκ της μολύνσεως· ποσόν ύψους 30 489 ευρώ για κάθε ένα εκ των τριών αδελφών του θύματος ως ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης.

86 Τέλος, ως προς τον S. C. S., διατυπώνονται τα ακόλουθα αιτήματος προς αποκατάσταση ζημίας: ποσόν ύψους 457 347 ευρώ υπέρ του χήρου του θύματος υπό την ιδιότητά του ως έλκοντος εξ αυτής δικαιώματα και ως νόμιμου εκπροσώπου των ανήλικων τέκνων τους προς αποκατάσταση της ζημίας εκ της μολύνσεως· ποσόν ύψους 76 224,51 ως ικανοποίηση της ιδίας ηθικής βλάβης του χήρου, οφειλόμενης στη μόλυνση της συζύγου του που απεβίωσε· ομοίως, υπό την ιδιότητά του ως νόμιμου εκπροσώπου των τριών ανήλικων τέκνων του, ποσόν ύψους 76 224,51 ευρώ για κάθε ένα εξ αυτών ως ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης που υπέστησαν και τα ίδια ποσά λόγω της υλικής ζημίας τους.

87 Τα εναγόμενα ισχυρίζονται ότι η αγωγή ουδεμία παρέχει εξήγηση ως προς τον τρόπο με τον οποίο υπολογίστηκαν οι προς αποκατάσταση ζημίες. Τα εναγόμενα παρατηρούν επίσης ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί η υλική ζημία που προκλήθηκε λόγω νόσου, πρέπει να ληφθούν υπόψη το συνδεόμενο με τη μέριμνα και την αρωγή

των ασθενών κόστος, η απώλεια εισοδήματος κατά τη διάρκεια της νόσου, οι απορρέουσες ευθέως από τον θάνατο υλικές ζημίες και η υλική απώλεια εκ του lucrum cessans για τα οικονομικώς εξαρτώμενα από το θύμα πρόσωπα. Η αγωγή δεν περιλαμβάνει κανένα από τα ανωτέρω στοιχεία. Εξάλλου, τα εναγόμενα υποστηρίζουν ότι η ηθική βλάβη των οικείων των ασθενών δεν συνιστά ζημία δεκτική αποζημιώσεως (απόφαση του Δικαστηρίου της 8ης Οκτωβρίου 1986, 169/83 και 136/84, Leussink κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1986, σ. 2801, σκέψη 22), και αμφισβητούν ότι η ηθική βλάβη που υπέστη το ίδιο το θύμα μπορεί να μεταβιβαστεί στους εξ αυτού έλκοντες δικαιώματα. Τέλος, τα εναγόμενα θεσμικά όργανα αμφισβητούν την εφαρμογή του επιτοκίου ύψους 10 % που ζητούν οι ενάγοντες.

88 Η Επιτροπή υποστηρίζει επί πλέον ότι στην προκειμένη περίπτωση η πρωταρχική ευθύνη για τις προβαλλόμενες ζημίες βαρύνει τα κράτη μέλη και εμμένει επί του ότι, συνακόλουθα, το ύψος της αποζημιώσεως που θα απέμενε ενδεχομένως θα έπρεπε κατά συνέπεια να αφαιρεθεί.

3. Επί της υπάρξεως αιτιώδους συναφείας

89 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι η σχέση μεταξύ της ΣΕΒ και της πνCJ έχει αποδειχθεί σήμερα τόσο από ιατρική ή επιστημονική όσο και από επιδημιολογική άποψη. Περαιτέρω, παρατηρούν ότι εν προκειμένω οι ιατρικές εκθέσεις διαγιγνώσκουν με βεβαιότητα την πνCJ για καθένα από τα αποβιώσαντα θύματα *(παραρτήματα 1 έως 5 του υπομνήματος απαντήσεως)*.

90 Οι ενάγοντες υπογραμμίζουν ότι η ΣΕΒ περιεγράφη για πρώτη φορά στο Ηνωμένο Βασίλειο τον Νοέμβριο 1986 και διευκρινίζουν ότι οι αρχές της χώρας αυτής εντόπισαν την πνCJ στις 20 Μαρτίου 1996, στο δε Ηνωμένο Βασίλειο καταμετρήθηκαν 163 000 περιπτώσεις ΣΕΒ και πέραν των 150 περιπτώσεων της

πνCJ. Στη Γαλλία, η ΣΕΒ εμφανίζεται το 1991 με τη δήλωση πέντε περιπτώσεων επί ζώων τα οποία δεν είχαν εισαχθεί από το Ηνωμένο Βασίλειο αλλά η μόλυνση των οποίων συνδέεται με την κατανάλωση κρεαταλεύρων προερχομένων από το Ηνωμένο Βασίλειο. Στη Γαλλία εμφανίστηκαν τα περισσότερα μεταξύ των ηπειρωτικών χωρών συμπτώματα της ΣΕΒ με 679 περιπτώσεις μέχρι τις 29 Αυγούστου 2002, ενώ καταγράφηκαν 6 βέβαιες ή πιθανολογούμενες περιπτώσεις της πνCJ μέχρι το 2002.

91 Οι ενάγοντες υπογραμμίζουν ότι για τον προσδιορισμό του χρονικού διαστήματος εκθέσεως των καταναλωτών στον κίνδυνο της ΣΕΒ πρέπει να ληφθεί υπόψη η εν λόγω εξέλιξη των επιπτώσεων της ασθενείας των βοοειδών στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες καθώς και εκείνη των εισροών βοοειδών και προϊόντων βοοειδών από το Ηνωμένο Βασίλειο και η εξέλιξη της κανονιστικής ρυθμίσεως περί προστασίας της υγείας των καταναλωτών κατά την περίοδο αναφοράς. Υπενθυμίζουν ότι τα πρώτα προληπτικά έναντι της ΣΕΒ μέτρα αποφασίστηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1989. Τα μέτρα αυτά προκάλεσαν ισχυρή αύξηση της εισαγωγής από το Ηνωμένο Βασίλειο κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων για τη Γαλλία. Ενώ οι επιπτώσεις από τη ΣΕΒ άρχισαν να μειώνονται ακολούθως στο Ηνωμένο Βασίλειο, η ασθένεια έκανε την εμφάνισή της στην ευρωπαϊκή ήπειρο, ιδίως στη Γαλλία, από το 1991. Το 1996, αποφασίστηκε κοινοτικός αποκλεισμός των βοοειδών και προϊόντων προελεύσεως Ηνωμένου Βασιλείου, στη δε Γαλλία αποσύρθηκαν από την τροφική αλυσίδα τα εντόσθια ειδικού κινδύνου, ενώ η σχετική απόσυρση κατέστη αποτελεσματική σε κοινοτική κλίμακα μόλις το 2000. Στο μεσοδιάστημα, η Γαλλία εισήγαγε 48 000 τόνους εντοσθίων από το Ηνωμένο Βασίλειο μεταξύ των ετών 1988 και 1996 έναντι 3 180 τόνων κατά τα έτη 1978 έως 1987. Με βάση τις ανωτέρω διαπιστώσεις, οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι η κύρια έκθεση των Γάλλων καταναλωτών στον κίνδυνο της ΣΕΒ εντάσσεται στην περίοδο από τον Ιούλιο 1988 έως το 1996, στον βαθμό που η έκδοση των μέτρων προστασίας στο Ηνωμένο Βασίλειο και η μείωση του κινδύνου εκθέσεως στη χώρα αυτή συνοδεύτηκαν από αύξηση του κινδύνου εκθέσεως στις λοιπές χώρες της Κοινότητας ως εκ της απραξίας των εθνικών και κοινοτικών αρχών.

92 Οι ενάγοντες αναφέρουν ειδικότερα ότι πλείονες επιστημονικές γνωμοδοτήσεις κατέληγαν στη χρησιμότητα και τη λυσιτέλεια της αποσύρσεως των ΕΥΚ από την τροφική αλυσίδα για την προστασία της ανθρώπινης υγείας *(παραρτήματα 4 και 1 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής)*. Εξάλλου, οι ενάγοντες αμφισβητούν το επιχείρημα ότι η ζημία είναι προϊόν της δραστηριότητας των επιχειρηματιών οι οποίοι επιδόθηκαν σε παράνομο εμπόριο προϊόντων βοοειδών, ενώ, όπως

προέκυπτε από τις επιστημονικές γνωμοδοτήσεις και τις ιατρικές πραγματογνωμοσύνες, τα θύματα μολύνθηκαν από την κατανάλωση μολυσμένων ιστών πριν από την απαγόρευσή τους στη Γαλλία τον Απρίλιο 1996, ήτοι πριν από τη θέσπιση των μέτρων γενικού αποκλεισμού επί της εμπορίας των βοοειδών και προϊόντων βοοειδών προερχομένων από το Ηνωμένο Βασίλειο.

93 Τέλος, οι ενάγοντες διευκρινίζουν ότι δεν θεωρούν αποκλειστική την ευθύνη της Επιτροπής και του Συμβουλίου σχετικά με τη μόλυνση των οικείων τους. Ισχυρίζονται ότι οι γαλλικές αρχές δεν έλαβαν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να προλάβουν την έκθεση των Γάλλων καταναλωτών στον κίνδυνο της ΣΕΒ *(παραρτήματα 46 έως 50 του δικογράφου της αγωγής)*. Το γεγονός ότι ένα κράτος μέλος υπέπεσε σε πταίσματα δεν αποκλείει μολοντούτο η Κοινότητα να έχει συντείνει στην επέλευση της ζημίας. Σε παρόμοια περίπτωση, το θύμα θα μπορούσε να θέσει ζήτημα ευθύνης του κράτους μέλους ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και εκείνης της Κοινότητας ενώπιον του κοινοτικού δικαστή (προπαρατεθείσα απόφαση Kampffmeyer κ.λπ. κατά Επιτροπής ΕΟΚ).

94 Τα εναγόμενα υποστηρίζουν ότι οι ενάγοντες δεν προσκόμισαν την απόδειξη περί της υπάρξεως ευθείας αιτιώδους συναφείας μεταξύ της συμπεριφοράς που τους προσάπτεται και της προβαλλόμενης ζημίας.

95 Τα εναγόμενα ισχυρίζονται ότι οι ιατρικές εκθέσεις που προσκόμισαν οι ενάγοντες δεν επιτρέπουν να συναχθεί οριστικώς ότι εν προκειμένω η μόλυνση των θυμάτων από τον παθογόνο παράγοντα της ΣΕΒ είναι προϊόν διατροφής. Ομοίως, οι ενάγοντες δεν προσκόμισαν στοιχεία ή δεν πρότειναν αποδεικτικά μέσα ως προς την ακριβή φύση των προϊόντων τα οποία αποτέλεσαν το έκδοχο του παθογόνου παράγοντα ούτε ως προς τις καταναλωτικές συνήθειες των αποβιωσάντων. Ειδικότερα, δεν ανέφεραν αν η μόλυνση προήλθε από γαλλικά ή από εισαχθέντα από το Ηνωμένο Βασίλειο προϊόντα. Ενόψει του εξαιρετικά περιορισμένου αριθμού περιπτώσεων ΣΕΒ που καταγράφηκαν εκτός Ηνωμένου Βασιλείου, ιδίως στη Γαλλία (μεταξύ των ετών 1988 και 1996, 25 περιπτώσεις επιβεβαιώθηκαν στη χώρα αυτή έναντι 167 875 περιπτώσεων που ανακαλύφθηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο), θα ήταν στατιστικώς απίθανο σε μεγάλο βαθμό τα θύματα στη Γαλλία να είχαν προσβληθεί

από τη μολυσματική νόσο λόγω της καταναλώσεως γαλλικού κρέατος από προσβεβλημένα από τη ΣΕΒ ζώα. Θα ήταν λογικότερο να υποτεθεί ότι τα θύματα κατανάλωσαν, στη Γαλλία ή αλλού, κρέας προερχόμενο από το Ηνωμένο Βασίλειο από ζώα που προσβλήθηκαν κατά τη δεκαετία του '80.

96 Συναφώς, τα εναγόμενα θεωρούν ότι εν προκειμένω δεν μπορεί να γίνει δεκτή ευθεία αιτιώδης συνάφεια λόγω της επιστημονικής αβεβαιότητας που εξακολουθεί να περιβάλλει τις έρευνες επί της ΣΕΒ, της πνCJ και του συνδέσμου μεταξύ των δύο αυτών νόσων. Σύμφωνα με τη γνωμοδότηση της ΕΣΕ της 10ης Δεκεμβρίου 1999, οι εν λόγω αβεβαιότητες αφορούν ιδίως την ανώτατη διάρκεια της περιόδου επωάσεως —ή λανθάνουσας καταστάσεως— της πνCJ —η οποία θα μπορούσε να διαρκέσει από ένα έως πέραν των 25 ετών—, την κατώτατη δυνατή να προσβάλει δόση, την ακριβή φύση του μολυσματικού παράγοντα και τον τρόπο με τον οποίο η μολυσματικότητα κατανέμεται στους διαφόρους ιστούς ενός προσβληθέντος ζώου ή ανθρώπου *(παράρτημα 4 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής).*

97 Τα εναγόμενα υποστηρίζουν ότι, λόγω ειδικότερα της διαρκείας της περιόδου επωάσεως της πνCJ, είναι αδύνατος ο εντοπισμός της ημερομηνίας κατά την οποία οι αποβιώσαντες μολύνθηκαν ενδεχομένως (βλ., συναφώς, τη γνωμοδότηση της υποομάδας ΣΕΒ της ΚΕΕ της 7ης Νοεμβρίου 1995) *(παράρτημα 23 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής).* Η αδυναμία αυτή προσδιορισμού της ακριβούς ημερομηνίας μολύνσεως δεν καθιστά εφικτή την εξέταση του αν τη χρονική εκείνη στιγμή ακριβώς τα εναγόμενα θεσμικά όργανα ήσαν σε θέση να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα προστασίας.

98 Η Επιτροπή παρατηρεί επίσης ότι, όπως προκύπτει από την ειδική έκθεση 14/2001 του Ελεγκτικού Συνεδρίου *(παράρτημα 15 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής),* ορισμένα κράτη μέλη επέδειξαν απροθυμία για τη μεταφορά των κοινοτικών μέτρων στο εθνικό δίκαιο, καθυστερώντας έτσι την εφαρμογή αποτελεσματικής προστασίας της δημόσιας υγείας και της υγείας των ζώων και δεν έλεγξαν στον βέλτιστο δυνατό βαθμό τα της εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων.

Β — *Εκτίμηση του Πρωτοδικείου*

99 Όπως προκύπτει από πάγια νομολογία, η εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας λόγω αθέμιτης συμπεριφοράς των οργάνων της, κατά την έννοια του άρθρου 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, εξαρτάται από τη συνδρομή ενός συνόλου προϋποθέσεων, ήτοι την έλλειψη νομιμότητας της προσαπτόμενης στα θεσμικά όργανα συμπεριφοράς, το υποστατό της ζημίας και την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της φερόμενης συμπεριφοράς και της προβαλλόμενης ζημίας (απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Σεπτεμβρίου 1982, 26/81, Oleifici Mediterranei κατά ΕΟΚ, Συλλογή 1982, σ. 3057, σκέψη 16· αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 11ης Ιουλίου 1996, Τ-175/94, International Procurement Services κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-729, σκέψη 44, της 16ης Οκτωβρίου 1996, Τ-336/94, Efisol κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-1343, σκέψη 30, και της 11ης Ιουλίου 1997, Τ-267/94, Oleifici Italiani κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-1239, σκέψη 20).

100 Όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση, η νομολογία απαιτεί να αποδεικνύεται κατάφωρη παραβίαση κανόνα δικαίου σκοπούντος στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες (απόφαση του Δικαστηρίου της 4ης Ιουλίου 2000, C-352/98 P, Bergaderm και Goupil κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-5291, σκέψη 42). Όσον αφορά την προϋπόθεση ότι η παραβίαση πρέπει να είναι κατάφωρη, αποφασιστικό κριτήριο ικανό να οδηγήσει στην εκτίμηση ότι συντρέχει είναι εκείνο της πρόδηλης και σοβαρής υπερβάσεως, εκ μέρους του οικείου κοινοτικού θεσμικού οργάνου, των ορίων που επιβάλλονται στην εξουσία του εκτιμήσεως. Όταν το κοινοτικό αυτό όργανο διαθέτει αισθητά μειωμένο έως ανύπαρκτο περιθώριο εκτιμήσεως, η απλή παράβαση του κοινοτικού δικαίου μπορεί να αρκεί προς απόδειξη της υπάρξεως κατάφωρης παραβιάσεως (απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Δεκεμβρίου 2002, C-312/00 P, Επιτροπή κατά Camar και Tico, Συλλογή 2002, σ. I-11355, σκέψη 54, απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Ιουλίου 2001, Τ-198/95, Τ-171/96, Τ-230/97, Τ-174/98 και Τ-225/99, Comafrica και Dole Fresh Fruit Europe κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. II-1975, σκέψη 134).

101 Εφόσον δεν πληρούται μία από τις προϋποθέσεις αυτές η προσφυγή είναι απορριπτέα στο σύνολό της, χωρίς να απαιτείται η εξέταση των λοιπών

προϋποθέσεων (προπαρατεθείσα απόφαση ΚΥΔΕΠ κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, σκέψεις 19 και 81, καθώς και απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Φεβρουαρίου 2002, Τ-170/00, Förde-Reederei κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-515, σκέψη 37).

102 Εν προκειμένω, πρέπει να εξεταστεί καταρχάς το ζήτημα της υπάρξεως αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της φερόμενης ως παράνομης συμπεριφοράς των εναγομένων θεσμικών οργάνων και της προβαλλόμενης από τους ενάγοντες ζημίας.

103 Κατά πάγια νομολογία, η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας κατά την έννοια του άρθρου 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ γίνεται δεκτή οσάκις υφίσταται βέβαιος και άμεσος σύνδεσμος αιτίας προς αποτέλεσμα μεταξύ της πταισματικής πράξεως του οικείου θεσμικού οργάνου και της προβαλλόμενης ζημίας, σύνδεσμος τον οποίο πρέπει να αποδείξει ο ενάγων (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιανουαρίου 1987, 253/84, GAEC de la Ségaude κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 123, σκέψη 20, και της 30ής Ιανουαρίου 1992, C-363/88 και C-364/88, Finsider κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. I-359, σκέψη 25, καθώς και προπαρατεθείσα απόφαση Coldiretti κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, σκέψη 101).

104 Εν προκειμένω, οι παρανομίες που προσάπτουν οι ενάγοντες στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή συνίστανται κατ' ουσίαν σε πταισματικές παραλείψεις ως προς τις υποχρεώσεις τους στον τομέα της υγείας των ζώων και των ανθρώπων, καθώς και στη θέσπιση ανεπαρκών, πεπλανημένων, ακαταλλήλων ή οψίμων μέτρων και προδιαγραφών προς αντιμετώπιση των απορρεόντων από τη ΣΕΒ και από την πνCJ κινδύνων. Οι ενάγοντες ισχυρίζονται ότι οι προκληθείσες ζημίες οφείλονται ευθέως στη μόλυνση από την πνCJ μελών των οικογενειών τους και στον θάνατο των τελευταίων εκ της νόσου. Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι το Συμβούλιο και η Επιτροπή πρέπει να θεωρηθούν υπεύθυνοι, αλλ' όχι αποκλειστικώς, για την εν λόγω μόλυνση.

105 Επιβάλλεται, συνεπώς, να εξεταστεί αν οι ενάγοντες παρέσχον αποδείξεις ή ενδείξεις τέτοιας φύσεως ώστε να καταδεικνύεται, πρώτον, ότι οι οικείοι τους μολύνθηκαν από την πνCJ και ότι η μόλυνση αυτή προήλθε από την κατανάλωση κρέατος βοοειδών που είχαν προσβληθεί από τη ΣΕΒ και, δεύτερον, ότι οι πράξεις και παραλείψεις που προσάπτονται στα εναγόμενα πρέπει να θεωρηθούν ως αναγόμενες στην εν λόγω μόλυνση.

106 Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, ήτοι την αιτία θανάτου των μελών των οικογενειών των εναγόντων, επιβάλλεται, ευθύς εξ αρχής, η διαπίστωση ότι, όπως προκύπτει από τις δύο σειρές ιατρικών εκθέσεων που προσκόμισαν οι ενάγοντες —αφενός, τις εκθέσεις της 1ης Οκτωβρίου 2002, της 13ης Απριλίου, της 20ής Μαΐου και της 6ης Ιουνίου 2003, οι οποίες συντάχθηκαν κατόπιν παραγγελίας του tribunal de grande instance de Paris, και, αφετέρου, τις εκθέσεις της 29ης Ιανουαρίου 2004, οι οποίες συντάχθηκαν κατόπιν παραγγελίας του tribunal administratif de Paris—, όσον αφορά το σύνολο των θυμάτων, η διάγνωση της πνCJ είναι αδιαμφισβήτητη, αποκλειομένης ρητώς οποιασδήποτε άλλης διαγνώσεως *(παράρτημα 2 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 38 και 39· παράρτημα 3 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 48 έως 50· παράρτημα 4 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 60 έως 62, και παράρτημα 5 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 71, 73 και 74· βλ., επίσης, παραρτήματα 2 έως 5 της απαντήσεως των εναγόντων στα πλαίσια των μέτρων οργανώσεως της δίκης)*. Επιπλέον, οι ανωτέρω εκθέσεις καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο πλέον πιθανός τρόπος μολύνσεως επί των ανωτέρω κρουσμάτων πνCJ ήταν η λήψη από το στόμα, ήτοι η μόλυνση μέσω διατροφής. Έτσι, το ενδεχόμενο ιατρογενούς νCJ, ήτοι λόγω ιατρικής αγωγής, αποκλείστηκε. Οι ανωτέρω εκθέσεις επιβεβαιώνουν ειδικότερα ότι επρόκειτο για μολύνσεις που προσέβαλαν τον άνθρωπο διά της ΣΕΒ *(παράρτημα 2 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 38 και 39· παράρτημα 3 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 49 και 50· παράρτημα 4 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 60 και 61, και παράρτημα 5 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 74· βλ., επίσης, παραρτήματα 2 έως 5 της απαντήσεως των εναγόντων στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης)*.

107 Εξάλλου, σημειωτέον ότι προφανώς γίνεται του λοιπού δεκτό κατά κανόνα στους επιστημονικούς κύκλους ότι η πνCJ οφείλεται σε μόλυνση από τον παράγοντα της ΣΕΒ *(βλ., επί παραδείγματι, παράρτημα 4 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 60, προτελευταίο εδάφιο· παράρτημα 1 της απαντήσεως των εναγόντων στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης, σ. 21 και 22)*. Τα ίδια τα εναγόμενα αναγνώρισαν ότι έχει αποδειχθεί επιστημονικώς ότι υφίστανται χαρακτηριστικά γνωρίσματα σε φυσιολογικό, χημικό και βιολογικό επίπεδο, κοινά μεταξύ της ΣΕΒ και της πνCJ *(υπόμνημα αντικρούσεως του Συμβουλίου, σημείο 114· υπόμνημα αντικρούσεως της Επιτροπής, σημείο 403)*. Ομοίως, η γνωμοδότηση της ΕΣΕ της 10ης Δεκεμβρίου 1999 επί του κινδύνου εκθέσεως του ανθρώπου στη ΣΕΒ μέσω διατροφής (βλ. σκέψη 48 ανωτέρω) βεβαιώνει ότι επιστημονικές μαρτυρίες είναι ενδεικτικές του ότι ΣΕΒ και πνCJ προκαλούνται πιθανότατα από τον ίδιο παράγοντα και συνάγει εξ αυτού ότι τα ανθρώπινα θύματα μολύνθηκαν προφανώς ύστερα από την κατανάλωση διά του στόματος μολυσμένου από τη ΣΕΒ υλικού *(παράρτημα 4 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής, σ. 158, δεύτερο εδάφιο)*. Τέλος, η απόφαση 2000/418 αναφέρει στο προοίμιό της ότι «αυξάνουν οι αποδείξεις ότι ο προκαλών τη ΣΕΒ παράγοντας ταυτίζεται με εκείνον της [πνCJ]».

108 Κατόπιν του συνόλου των προηγηθεισών σκέψεων, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι αποδεικνύεται αρκούντως ότι οι οικείοι των εναγόντων απεβίωσαν από την πνCJ

και ότι η ασθένεια αυτή προκλήθηκε από την κατανάλωση κρέατος βοοειδών που είχαν προσβληθεί από τη ΣΕΒ.

109 Επί του δευτέρου ερωτήματος, ήτοι ως προς το αν οι προσαπτόμενες στα εναγόμενα πράξεις και παραλείψεις μπορούν να εκληφθούν ως αφετηρία της προσβολής των αποβιωσάντων μελών της οικογενείας των εναγόντων, οι τελευταίοι υποστηρίζουν κατ' ουσίαν ότι το Συμβούλιο και η Επιτροπή δεν εξέδωσαν έγκαιρα τα αναγκαία και κατάλληλα μέτρα που επεβάλλοντο προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι κίνδυνοι που ενείχε για τη δημόσια υγεία η σοβούσα κρίση της ΣΕΒ. Έτσι, τα οικεία θεσμικά όργανα είναι υπεύθυνα λόγω του ότι δεν παρεμπόδισαν την εξάπλωση της ΣΕΒ —η οποία μεταφέρθηκε από το ζωικό βασίλειο του Ηνωμένου Βασιλείου, όπου πρωτοεμφανίστηκε, στα ζωικά βασίλεια άλλων χωρών— καθώς και για το ότι δεν απέτρεψαν τη μετάδοσή της, υπό τη μορφή της πνCJ, στους ανθρώπους.

110 Για τους σκοπούς της εξετάσεως του εν λόγω ερωτήματος, πρέπει να ελεγχθούν, αρχικώς, οι ημερομηνίες προσβολής των θυμάτων και η περίοδος επωάσεως της νόσου, ακολούθως δε να ελεγχθεί η τυχόν ύπαρξη αιτιώδους συναφείας μεταξύ των προκληθεισών ζημιών και των φερομένων ως παρανόμων συμπεριφορών που προσάπτονται συγκεκριμένα στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή.

111 Εν πάση περιπτώσει, προέχει η υπόμνηση ότι το ενδεχόμενο μεταδόσεως της ΣΕΒ στον άνθρωπο διαγνώστηκε επιστημονικώς μόλις τον Μάρτιο 1996, στιγμή κατά την οποία η ΣΕΣΕ εξέδωσε την ανακοίνωσή της περί πιθανού συνδέσμου μεταξύ ΣΕΒ και πνCJ. Όπως υπογραμμίζουν τα εναγόμενα, η δράση τους πρέπει να κριθεί υπό το φως των επιστημονικών γνώσεων και του βαθμού επιμελείας και προφυλάξεως που απαιτούσε η κατάσταση κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών.

1. Ως προς τις ημερομηνίες προσβολής των θυμάτων και της περιόδου επωάσεως της νόσου

112 Όπως προκύπτει από τη δικογραφία, οι ημερομηνίες προσβολής των μελών των οικογενειών των εναγόντων δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια. Οι ενάγοντες υποστηρίζουν συναφώς ότι η κατά κύριο λόγο έκθεση των Γάλλων καταναλωτών στον κίνδυνο της ΣΕΒ εντάσσεται στη χρονική περίοδο από Ιούλιο

1988 —στιγμή κατά την οποία οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου θέσπισαν τα πρώτα μέτρα προστασίας σχετικά με τη ΣΕΒ— μέχρι Μάρτιο ή Απρίλιο 1996 — όταν η Κοινότητα επέβαλε αποκλεισμό επί των προϊόντων βοοειδών και επί των κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων προελεύσεως Ηνωμένου Βασιλείου και η Γαλλία απαγόρευσε την κατανάλωση εντοσθίων ειδικού κινδύνου (βλ. σκέψη 91 ανωτέρω). Ειδικότερα, οι ενάγοντες ισχυρίστηκαν ότι οι οικείοι τους προσβλήθηκαν το αργότερο το 1996 (βλ. σκέψη 92 ανωτέρω). Επιβάλλεται επίσης η υπόμνηση ότι οι εκθέσεις των ειδικών που παρήγγειλαν το tribunal de grande instance de Paris και το tribunal administratif de Paris, αφού προηγουμένως διαπιστώνουν ότι δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια οι ημερομηνίες προσβολής των αποβιωσάντων μελών των οικογενειών των εναγόντων, τοποθετούν κατά πιθανολόγηση τις ημερομηνίες της προσβολής μεταξύ των ετών 1980 και 1996 *[παράρτημα 2 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 38 και 39· παράρτημα 3 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 49· παράρτημα 4 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 60 και 61, και παράρτημα 5 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 74· βλ., επίσης, παραρτήματα 2 (σ. 41), 3 (σ. 61), 4 (σ. 77) και 5 (σ. 94) της απαντήσεως των εναγόντων στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης]*.

113 Συναφώς, προέχει η υπόμνηση ότι η πνCJ χαρακτηρίζεται από μακρά διάρκεια της περιόδου επωάσεώς της. Πράγματι, η γνωμοδότηση της ΕΣΕ της 10ης Δεκεμβρίου 1999 επί του κινδύνου εκθέσεως του ανθρώπου στη ΣΕΒ μέσω διατροφής (βλ. σκέψη 48 ανωτέρω), αν και διευκρινίζει ότι η διάρκεια αυτή παραμένει άγνωστη, σημειώνει ότι θα μπορούσε να εκτείνεται από μερικά έτη έως και πέραν της 25ετίας *(παράρτημα 4 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής, σ. 159, πρώτο εδάφιο, πρώτη παύλα)*. Οι ίδιοι οι ενάγοντες υπογράμμισαν ότι οι μεταδοτικές σπογγώδεις εγκεφαλοπάθειες χαρακτηρίζονται από μακρά υποβόσκουσα φάση για τον προσβληθέντα η οποία μπορεί να φτάσει και τα 30 έτη όσον αφορά τον άνθρωπο *(βλ. δικόγραφο της αγωγής, σημείο 103)*. Τέλος, οι εκθέσεις των ειδικών που συντάχθηκαν κατόπιν παραγγελίας του tribunal de grande instance de Paris και του tribunal administratif de Paris υπογραμμίζουν ότι «τα κλινικά στοιχεία και η διάπλαση προτύπων σχετικά με τη διάρκεια επωάσεως συνηγορούν υπέρ μιας περιόδου μεταξύ 15 έως 20 ετών από την έκθεση στον παράγοντα της ΣΕΒ μέχρι την εμφάνιση της νέας παραλλαγής στον άνθρωπο» *(παράρτημα 3 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 50· βλ., επίσης, παράρτημα 1 της απαντήσεως των εναγόντων στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης, σ. 23)* και διευκρινίζουν ότι, «ανεξάρτητα από τη μορφή της [νCJ] και την προέλευσή της, πρόκειται για νόσο η οποία έχει πολύ μακρά επώαση (πλείονα έτη)», ότι «η διάρκεια της επωάσεως αυτής ποικίλλει ανάλογα με τις περιπτώσεις» και ότι «η συνδεόμενη με τη [ΣΕΒ] παραλλαγή υπακούει επίσης στο ανωτέρω χαρακτηριστικό γνώρισμα περί της εξελίξεως της νόσου» *(παράρτημα 4 του υπομνήματος απαντήσεως, σ. 61)*. Τέλος, πρέπει να υπομνηστεί ότι η ΣΕΒ, στην οποία οφείλεται η προσβολή από την πνCJ, χαρακτηρίζεται επίσης από διάρκεια επωάσεως στα βοοειδή δυνάμενη να ανέλθει σε πλείονα έτη. Πράγματι, σύμφωνα με τη γνωμοδότηση της ΕΣΕ της 10ης Δεκεμβρίου 1999, η περίοδος επωάσεως της ΣΕΒ έχει μέση διάρκεια πέντε ετών, ενώ

στην πλειονότητα των περιπτώσεων ανέρχεται σε τέσσερα έως έξι έτη *(παράρτημα 4 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής, σ. 157, σημείο 2, δεύτερο εδάφιο).*

114 Βάσει των προηγουμένων διαπιστώσεων, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι εν προκειμένω τα μέλη των οικογενειών των εναγόντων που προσβλήθηκαν από την πνCJ μολύνθηκαν ενδεχομένως από τον παράγοντα της νόσου όχι μόνο μεταξύ των ετών 1988 και 1996, όπως υποστηρίζουν οι ενάγοντες, αλλά ακόμη και προ του 1988. Πρώτον, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι γίνεται εν γένει δεκτό ότι το ενδεχόμενο μεταδόσεως της ΣΕΒ στον άνθρωπο διαγνώστηκε επιστημονικά μόλις το 1996. Δεύτερον, όπως υπογραμμίζεται στη γνωμοδότηση της ΕΣΕ της 10ης Δεκεμβρίου 1999 (βλ. σκέψη 48 ανωτέρω), η ΣΕΒ είναι νόσος εμφανισθείσα στο Ηνωμένο Βασίλειο κατά πιθανολόγηση μεταξύ των ετών 1980 και 1985, η οποία όμως εντοπίστηκε και περιγράφηκε μόλις τον Νοέμβριο 1986 *(παράρτημα 4 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής, σ. 157, σημείο 2, δεύτερο εδάφιο).* Άρα, ενδέχεται η προσβολή των συγκεκριμένων θυμάτων να έλαβε χώρα σε χρόνο κατά τον οποίο οι συνδεόμενοι με τη ΣΕΒ κίνδυνοι, ιδίως όσοι αφορούν την ανθρώπινη υγεία, ήσαν ευρέως άγνωστοι στους επιστημονικούς κύκλους.

115 Ειδικότερα, με ενδεχόμενο η εν λόγω προσβολή από τη νόσο να έλαβε χώρα προ του 1988, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποδεδειγμένο ότι οι φερόμενες ως παράνομες συμπεριφορές που προσάπτουν οι ενάγοντες στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή, οι οποίες έπονται, άπασες, της εν λόγω ημερομηνίας, είναι κατ' ανάγκη και ευθέως αυτές στις οποίες οφείλονται οι προβαλλόμενες ζημίες.

2. Επί της υπάρξεως αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των προβαλλομένων ζημιών και των προσαπτομένων στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή συμπεριφορών

116 Οι δύο βασικές επικρίσεις των εναγόντων σχετικά με τη διαχείριση της ΣΕΒ και της πνCJ εκ μέρους του Συμβουλίου και της Επιτροπής αφορούν, αφενός, τη φερόμενη καθυστέρησή τους να απαγορεύσουν τη χρήση των κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων στη διατροφή των εκτρεφόμενων ζώων, η οποία, κατά τους ενάγοντες, προκάλεσε τη διάδοση της ΣΕΒ εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου, και, αφετέρου, τη φερόμενη καθυστέρησή τους να αποσύρουν από την τροφική αλυσίδα τα ΕΥΚ, γεγονός στο οποίο οφείλεται η μετάδοση της πνCJ στα ανθρώπινα θύματα. Πέραν τούτου, οι ενάγοντες εντοπίζουν και άλλες, συνιστώσες πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως, συμπεριφορές των εναγομένων, στους οποίους επίσης προσάπτουν κατάχρηση εξουσίας και παραβίαση των αρχών περί δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και χρηστής διοικήσεως.

α) Επί της υποτιθέμενης καθυστερήσεως να απαγορευθούν κρεατάλευρα και οστεάλευρα

117 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι η ΣΕΒ εξαπλώθηκε στην ηπειρωτική Ευρώπη, ειδικότερα στη Γαλλία, λόγω ιδίως της χρήσεως, για τη διατροφή των ζώων εκτροφής, κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων που ήσαν μολυσμένα κατά την εισαγωγή τους από το Ηνωμένο Βασίλειο. Παρατηρούν ότι οι αρχές της χώρας αυτής απαγόρευσαν το 1988 τη διατροφή μηρυκαστικών με άλευρα μηρυκαστικών, αλλά δεν απαγόρευσαν την εξαγωγή των αλεύρων αυτών προς τα λοιπά κράτη μέλη. Τούτο προκάλεσε σημαντική αύξηση της εισαγωγής μολυσμένων αλεύρων από το Ηνωμένο Βασίλειο στη Γαλλία όπου η κατανάλωση από το γαλλικό βασίλειο των βοοειδών συνιστά την αιτία εμφανίσεως της ΣΕΒ στη χώρα αυτή. Τα εναγόμενα απαγόρευσαν τη χρήση των παραγομένων από ιστούς θηλαστικών κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων για τη διατροφή των μηρυκαστικών μόλις τον Ιούνιο του 1994, με την έκδοση της αποφάσεως 94/381. Περαιτέρω, η μερική απαγόρευση της χρήσεως των κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων η οποία επιβλήθηκε με την ανωτέρω απόφαση δεν απέτρεψε την έκθεση των βοοειδών στον μολυσματικό παράγοντα λόγω των αλληλομολύνσεων εκ της νόσου. Κατά τη συζήτηση ακροατηρίου, οι ενάγοντες διευκρίνισαν ότι, δεδομένου ότι η έκθεση του ανθρώπου στην πνCJ συνδέεται με την επέκταση της ΣΕΒ, οι φερόμενες ως παράνομες εν λόγω συμπεριφορές των εναγομένων κατά την εκ μέρους τους διαχείριση της νόσου των βοοειδών είχε επιπτώσεις και επί των συνδεομένων με την ανθρώπινη υγεία κινδύνων *(απομαγνητοφωνημένα πρακτικά της συνεδριάσεως, σ. 56).*

118 Εκ προοιμίου, διαπιστώνεται ότι, ακόμα και αν η ακριβής προέλευση της ΣΕΒ δεν είναι προφανώς πλήρως γνωστή, οι πραγματοποιηθείσες επιστημονικές εργασίες επί της νόσου είναι ενδεικτικές του ότι —πέραν ενός μειωμένου αριθμού περιπτώσεων (κάτω του 10 %) οφειλομένων σε μετάδοση από τη μητέρα— η ΣΕΒ οφείλεται κατά πάσα πιθανότητα στην κατανάλωση κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων περιεχόντων τον μολυσματικό παράγοντα *(ειδική έκθεση 14/2001 του Ελεγκτικού Συνεδρίου, σημεία 6 και 29).* Πράγματι, όπως αναφέρεται στην απόφαση 94/381, εκτιμάται ότι η παρουσία της ΣΕΒ στα ζώα οφείλεται σε πρωτεΐνες μηρυκαστικών που περιείχαν τον παράγοντα της τρεμώδους νόσου, αργότερα δεν τον παράγοντα της ΣΕΒ, ασθενειών οι οποίες δεν είχαν αντιμετωπιστεί επαρκώς ώστε να αδρανοποιηθούν οι μολυσματικοί παράγοντες *(πρώτη αιτιολογική σκέψη).* Εξ αυτού έπεται ότι, για την καταπολέμηση της διαδόσεως της νόσου, απαιτούνταν ιδίως να αποφευχθεί οι ιστοί που περιέχουν ενδεχομένως τον παράγοντα της ΣΕΒ να εισέρχονται στη ζωική τροφική αλυσίδα.

119 Μολονότι οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου απαγόρευσαν στους εγκατεστημένους στην επικράτειά του κτηνοτρόφους, τον Ιούλιο του 1988, να τρέφουν τα μηρυκαστικά με κρεατάλευρα ή οστεάλευρα περιέχοντα πρωτεΐνες μηρυκαστικών, τα εναγόμενα δεν έλαβαν αρχικά παρόμοια μέτρα σε κοινοτικό επίπεδο. Πράγματι, όπως υπογραμμίζουν οι ενάγοντες, απαγόρευσαν μόλις τον Ιούνιο του 1994 τη χρήση πρωτεϊνών προερχομένων από θηλαστικά για τη διατροφή των μηρυκαστικών στο σύνολο της Κοινότητας, εκδίδοντας την απόφαση 94/381. Ομοίως, η εξαγωγή κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων από το Ηνωμένο Βασίλειο προς τα άλλα κράτη μέλη απαγορεύθηκε ρητώς μόλις το 1996 με την απόφαση 96/239.

120 Ασφαλώς, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της νόσου και, ειδικότερα, οι αιτίες μεταδόσεώς της, δεν ήσαν τότε πλήρως γνωστά. Ομοίως, προ του 1994, η επίπτωση της ΣΕΒ σε άλλες χώρες πλην του Ηνωμένου Βασιλείου —και, σε μικρότερο βαθμό, στην Ιρλανδία— ήταν σημαντικά περιορισμένη. Πράγματι, μεταξύ των ετών 1988 και 1994 η ΣΕΒ είχε ανιχνευθεί, όσον αφορά τη δυτική Ευρώπη, μόνο στη Γερμανία (4 κρούσματα), στη Δανία (1 κρούσμα), στη Γαλλία (10 κρούσματα), στην Ιταλία (2 κρούσματα) και στην Πορτογαλία (18 κρούσματα) *(ειδική έκθεση 14/2001 του Ελεγκτικού Συνεδρίου, γραφική παράσταση 4)*.

121 Εν πάση περιπτώσει, σημειωτέον ότι, όπως προκύπτει από την απάντηση της Επιτροπής, τον Σεπτέμβριο του 1996, στις ερωτήσεις της επιτροπής έρευνας του Κοινοβουλίου, όλα τα κράτη μέλη είχαν ήδη εκδώσει το 1991 εθνικά μέτρα απαγορεύσεως της εισαγωγής κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων από το Ηνωμένο Βασίλειο, κατόπιν των συστάσεων της Επιτροπής συναφώς *(παράρτημα 6 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής, σ. 219)*.

122 Ομοίως, μεταξύ των ετών 1989 και 1990, επτά κράτη μέλη έλαβαν μέτρα απαγορεύσεως της χρήσεως πρωτεϊνών από ιστούς θηλαστικών για τη διατροφή των μηρυκαστικών. Ειδικότερα, η Γαλλική Δημοκρατία απαγόρευσε τη χρήση πρωτεϊνών θηλαστικών για τη διατροφή των βοοειδών τον Ιούλιο 1990. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρου 1 του διατάγματος της 24ης Ιουλίου 1990 περί απαγορεύσεως της χρήσεως ορισμένων πρωτεϊνών ζωικής προελεύσεως για τη διατροφή και την παρασκευή ζωοτροφών για τα βοοειδή (*JORF* της 11ης Αυγούστου 1990, σ. 9837), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 του διατάγματος της 26ης Σεπτεμβρίου 1990 (*JORF* της 7ης Οκτωβρίου 1990, σ. 12162), «η χρήση οστεαλεύρων και πρωτεϊνών ζωικής προελεύσεως, εξαιρουμένων των πρωτεϊνών

που προέρχονται από γαλακτοκομικά προϊόντα, πουλερικά, ωοσκευάσματα, ψάρια ή θαλάσσια ζώα, εφόσον αποτελούν αντικείμενο επί μέρους συγκεντρώσεως, επεξεργασίας και αποθηκεύσεως, απαγορεύεται για τη διατροφή των βοοειδών ή την παρασκευή τροφίμων προοριζομένων για τα ζώα αυτά» *(παράρτημα 43 του δικογράφου της αγωγής, σ. 1316 και 1319).*

123 Εξάλλου, από το 1994, τα εναγόμενα κατέστρωσαν προοδευτικά στρατηγική με σκοπό συγκεκριμένα να αποτραπεί για το σύνολο της Κοινότητας οι ιστοί που περιέχουν ενδεχομένως τον παράγοντα της ΣΕΒ να μην εμπλέκονται στη ζωική τροφική αλυσίδα. Μεταξύ των μέτρων αυτών, πρέπει να δοθεί έμφαση στην απόφαση 94/381, η οποία απαγόρευσε, για το σύνολο της Κοινότητας, τη χρήση πρωτεϊνών προερχομένων από θηλαστικά για τη διατροφή των μηρυκαστικών —ενώ προβλέπεται η δυνατότητα εγκρίσεως, ανά περίπτωση, της εφαρμογής συστημάτων επιτρεπόντων τη διάκριση των πρωτεϊνών που προέρχονται από μηρυκαστικά από εκείνες που προέρχονται από μη μηρυκαστικά *(πέμπτη και έκτη αιτιολογικές σκέψεις της αποφάσεως 94/381/ΕΚ).*

124 Εντούτοις, οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι οι σχετικές διατάξεις ήσαν ανεπαρκείς, ιδίως λόγω του γεγονότος ότι η απόφαση 94/381 απαγόρευσε τις προερχόμενες από θηλαστικά πρωτεΐνες μόνο για τη διατροφή των μηρυκαστικών, άρα όχι και για εκείνη των λοιπών ζώων εκτροφής —χοίρους και πουλερικά, ειδικότερα. Κατά τους ενάγοντες, η μερική αυτή απαγόρευση αποδείχθηκε μεταγενέστερα ότι αποτέλεσε εστία αλληλομολύνσεως και ως εκ τούτου διαδόσεως της ΣΕΒ.

125 Επιβάλλεται επ' αυτού να υπογραμμιστεί ότι η απόλυτη απαγόρευση της χρήσεως ζωικών πρωτεϊνών για τη διατροφή όλων των ζώων εκτροφής προβλέφθηκε για το σύνολο της Κοινότητας μόλις με την απόφαση 2000/766, η οποία άρχισε να ισχύει από 1ης Ιανουαρίου 2001. Εν πάση περιπτώσει, προέχει η υπόμνηση ότι η έκδοση της εν λόγω αποφάσεως κατέστη αναγκαία λόγω των συστηματικών ελλείψεων κατά την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων σχετικά με τα κρεατάλευρα και οστεάλευρα σε πλείονα κράτη μέλη *(βλ. τέταρτη έως έκτη αιτιολογικές σκέψεις της αποφάσεως 2000/766).*

126 Πράγματι, όπως προκύπτει από την ειδική έκθεση 14/2001 του Ελεγκτικού Συνεδρίου (βλ. σκέψη 31 ανωτέρω), τα περισσότερα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων καταλέγεται η Γαλλική Δημοκρατία, επέδειξαν ανοχή σε κάποιο επίπεδο μολύνσεως, μολονότι η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση δεν προβλέπει περιθώρια ανοχής. Ομοίως, επιθεωρήσεις που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ των ετών 1998 και 2000 από το Γραφείο Τροφίμων και Κτηνιατρικών Θεμάτων (ΓΤΚΘ) της Επιτροπής έφεραν στο φως ελλείψεις σε θέματα ελέγχου των εμπορικών συναλλαγών των αλεύρων αυτών στην πλειονότητα των κρατών μελών. Οι επιθεωρήσεις του ΓΤΚΘ αποκάλυψαν επίσης ότι η αγροτοβιομηχανία ζωοτροφών δεν είχε καταβάλει ικανές προσπάθειες προκειμένου να αποφευχθεί η χρήση κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων στις ζωοτροφές και ότι τα εν λόγω τρόφιμα δεν έφεραν πάντοτε την ορθή επισήμανση, ιδίως στη Γαλλία. Οι παραλείψεις αυτές συνέτειναν στο ότι κάτοχοι εκμεταλλεύσεων έκαναν εκ λάθους χρήση ενδεχομένως μολυσμένων ζωοτροφών για την αγέλη τους *(βλ. ειδική έκθεση 14/2001 του Ελεγκτικού Συνεδρίου, σημείο 33).*

127 Επομένως, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι δεν απεδείχθη ότι η εκ μέρους των εναγομένων διαχείριση των προβλημάτων που συνδέονται με τη χρήση των κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων για τη διατροφή των ζώων εκτροφής, μεταξύ των οποίων τα μηρυκαστικά, υπήρξε μια καθοριστική αιτία για τη διάδοση της ΣΕΒ εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου, ειδικότερα στη Γαλλία, και ως εκ τούτου της μολύνσεως από την πνCJ των μελών της οικογενείας των εναγόντων. Πράγματι, λαμβάνοντας υπόψη ιδίως τόσο τα μέτρα που θέσπισαν πλείονα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και η Γαλλία, περί απαγορεύσεως της εισαγωγής κρεαταλεύρων και οστεαλεύρων προελεύσεως Ηνωμένου Βασιλείου και περί της χρήσεως πρωτεϊνών προερχομένων από ιστούς θηλαστικών για τη διατροφή των μηρυκαστικών, καθώς και τις παραλείψεις των εθνικών αρχών και των ιδιωτών επιχειρηματιών κατά την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι δεν αποδείχθηκε ότι, αν η Επιτροπή και το Συμβούλιο είχαν θεσπίσει —ή είχαν θεσπίσει νωρίτερα— τα μέτρα που οι ενάγοντες τους προσάπτουν ότι δεν έλαβαν, οι φερόμενες ζημίες δεν θα είχαν επέλθει. Κατά μείζονα λόγο, δεν αποδείχθηκε ότι οι στοχευόμενες συναφώς από τους ενάγοντες συμπεριφορές μπορούν να αποτελέσουν βεβαία και άμεση αιτία της μολύνσεως των μελών της οικογενείας τους από την πνCJ.

β) Επί της υποτιθέμενης καθυστερήσεως της απαγορεύσεως χρήσεως των ΕΥΚ

128 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι η απαγόρευση της χρησιμοποιήσεως των ΕΥΚ συνιστά το πλέον σημαντικό από τα μέτρα προστασίας σχετικά με τον κίνδυνο που ενέχει για την ανθρώπινη υγεία η πνCJ, δοθέντος ότι τα ως άνω υλικά κινδύνου αποτελούν την κύρια πηγή μολύνσεως για τον άνθρωπο. Παρατηρούν ότι, μολονότι πλείονες επιστημονικές γνωμοδοτήσεις είχαν ταχθεί, ήδη από το 1989, υπέρ της ανάγκης λήψεως ενός τέτοιου μέτρου, τα εναγόμενα το έλαβαν με μεγάλη καθυστέρηση. Πράγματι, η απαγόρευση χρησιμοποιήσεως οποιασδήποτε μορφής ΕΥΚ αποφασίστηκε μόλις το 1997, με την έκδοση της αποφάσεως 97/534. Επιπλέον, η έναρξη ισχύος της ως άνω αποφάσεως, η οποία έπρεπε να λάβει χώρα από 1ης Ιανουαρίου 1998, αναβλήθηκε διαδοχικά από την Επιτροπή και το Συμβούλιο επί τρία περίπου έτη. Έτσι, η απαγόρευση άρχισε να ισχύει για το σύνολο της Κοινότητας μόλις από 1ης Οκτωβρίου 2000, κατόπιν της εκδόσεως της αποφάσεως 2000/418.

129 Προέχει εκ προοιμίου να σημειωθεί ότι, σε αντίθεση προς όσα υποστηρίζουν προφανώς οι ενάγοντες, η γνωμοδότηση της ΚΕΕ της 27ης Νοεμβρίου 1989 *(παράρτημα 11 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής, σ. 288)* κατέληγε στο συμπέρασμα ότι κατά την κρίσιμη περίοδο δεν υπήρχαν αποδείξεις ότι σπογγώδεις εγκεφαλοπάθειες ζώων ήσαν μεταδοτικές για τον άνθρωπο, μολονότι διευκρινίζεται ότι δεν μπορούσε να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο ελάχιστου κινδύνου που ενείχαν για την υγεία του ανθρώπου ιστοί με υψηλό βαθμό μολύνσεως. Υπό τις περιστάσεις αυτές, η ΚΕΕ συνέστησε απλώς και μόνο να αποκλειστούν από την ανθρώπινη διατροφική αλυσίδα ειδικά εντόσθια βοοειδών (ήτοι ο εγκέφαλος, ο νωτιαίος μυελός, ο θύμος αδένας, οι αμυγδαλές, η σπλήνα και τα έντερα) ζώων προερχομένων από χώρες όπου ήταν διαδεδομένη η ΣΕΒ.

130 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι μέχρι το 1989 κρούσματα της ΣΕΒ εντοπίστηκαν μόνο στο Ηνωμένο Βασίλειο *(ειδική έκθεση 14/2001 του Ελεγκτικού Συνεδρίου, σ. 7, γραφική παράσταση αριθ. 4)*. Ακολούθως, μεταξύ των ετών 1989 και 1996, η συντριπτική πλειοψηφία των κρουσμάτων ΣΕΒ ανακαλύφθηκαν στην ίδια χώρα. Πράγματι, το Ηνωμένο Βασίλειο κατέγραψε 165 402 κρούσματα ΣΕΒ κατά την ως

άνω χρονική περίοδο. Εξάλλου, στην Ιρλανδία σημειώθηκαν μόλις 189 κρούσματα. Τέλος, μόνον 25 κρούσματα ΣΕΒ εντοπίστηκαν στη Γαλλία κατά το μεσοδιάστημα αυτό, τα δε λοιπά κράτη μέλη της ηπειρωτικής Ευρώπης εμφανίζουν επίσης ελάχιστα κρούσματα (έτσι, 64 κρούσματα στην Πορτογαλία, 4 κρούσματα στη Γερμανία, 2 κρούσματα στην Ιταλία και 1 κρούσμα στη Δανία).

131 Από το 1989, τα εναγόμενα εξέδωσαν μια πρώτη σειρά μέτρων με σκοπό να αποφευχθεί η διάδοση της ΣΕΒ από το Ηνωμένο Βασίλειο, θεσπίζοντας ιδίως ορισμένους περιορισμούς στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές βοοειδών προελεύσεως της ως άνω χώρας (βλ. ειδικότερα τις αποφάσεις 89/469, 90/59 και 90/261). Τον Απρίλιο 1990, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 90/200, με την οποία απαγορεύθηκε η αποστολή από το Ηνωμένο Βασίλειο —τη μόνη χώρα όπου, κατά τον κρίσιμο χρόνο, είχε διαδοθεί η ΣΕΒ— του εγκεφάλου, του νωτιαίου μυελού, του θύμου αδένα, των αμυγδαλών, της σπλήνας και των εντέρων που προέρχονταν από βοοειδή άνω των έξι μηνών κατά τον χρόνο σφαγής *(άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α΄)*.

132 Πάντως, οι ενάγοντες προσάπτουν στα εναγόμενα ότι δεν επέβαλαν κατά τη χρονική εκείνη στιγμή γενικευμένη απαγόρευση της χρήσεως των ΕΥΚ για το σύνολο της Κοινότητας και εκτιμούν ότι η μόλυνση των οικείων τους οφείλεται στην ανωτέρω απραξία.

133 Σε ένα πεδίο όπως είναι αυτό της υγείας ζώων και ανθρώπων η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ συμπεριφοράς και ζημίας πρέπει να στοιχειοθετείται βάσει της αναλύσεως της επιβαλλόμενης συμπεριφοράς των θεσμικών οργάνων με γνώμονα την κατάσταση από απόψεως επιστημονικών γνώσεων κατά τη δήλη χρονική στιγμή. Συναφώς, το Πρωτοδικείο υπογραμμίζει ότι, μέχρι τον Μάρτιο 1996, η πιθανότητα μεταδόσεως της ΣΕΒ στον άνθρωπο δεν είχε αποδειχθεί επιστημονικώς (βλ. σκέψεις 8, 9 και 111, ανωτέρω). Ομοίως, προέχει να υπογραμμιστεί ότι, πριν από τον Οκτώβριο 1996, οι κοινοτικές επιστημονικές και κτηνιατρικές επιτροπές δεν πρότειναν την επιβολή γενικευμένης απαγορεύσεως της χρήσεως των ΕΥΚ στο σύνολο της Κοινότητας, δεδομένου ότι τα αφορώντα τα εν λόγω υλικά μέτρα είχαν κριθεί αναγκαία μόνο έναντι του Ηνωμένου Βασιλείου. Ως εκ τούτου, πριν από το 1996 δεν μπορούσε να προσαφθεί στα εναγόμενα ότι δεν απαγόρευσαν ολοσχερώς τη χρήση των ΕΥΚ στο σύνολο της Κοινότητας.

134 Επιπλέον, σημειωτέον ότι ή ύπαρξη αιτιώδους συναφείας απαιτεί η προσαπτόμενη συμπεριφορά να είναι η βεβαία και άμεση αιτία της φερόμενης ζημίας και, σε περιπτώσεις όπως οι υπό κρίση, όπου η συμπεριφορά η οποία υποστηρίζεται ότι προκαλεί τη συγκεκριμένη ζημία συνίσταται σε αποχή από δράση, είναι ειδικότερα αναγκαίο να υπάρχει η βεβαιότητα ότι η εν λόγω ζημία προκλήθηκε όντως από τις προσαπτόμενες παραλείψεις και δεν προκλήθηκε ενδεχομένως από συμπεριφορές διακριτές από τις προσαπτόμενες στα εναγόμενα θεσμικά όργανα.

135 Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι δεν συντρέχει η εν λόγω βεβαιότητα.

136 Έτσι, είναι αδύνατον να συναχθεί με ικανή βεβαιότητα ότι, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία τα εναγόμενα θεσμικά όργανα είχαν επιβάλει νωρίτερα πλήρη απαγόρευση της χρησιμοποιήσεως των ΕΥΚ, η μετάδοση της νόσου στα μέλη της οικογενείας των εναγόντων δεν θα είχε λάβει χώρα. Το Πρωτοδικείο υπογραμμίζει ιδίως ότι, εν προκειμένω, τα συναφή προς θέσπιση από τα εναγόμενα θεσμικά όργανα κανονιστικά μέτρα εξαρτώνταν ειδικότερα, ως προς την αποτελεσματικότητά τους, από τη δράση των κρατών μελών, τα οποία εξακολουθούσαν να μην επιδεικνύουν επαρκή πειθαρχία για αυστηρή εφαρμογή των κτηνιατρικών κανόνων (βλ. σκέψη 144 κατωτέρω).

137 Ομοίως, σημειωτέον ότι, όπως υπογραμμίζεται με τη γνωμοδότηση της ΕΣΕ της 10ης Δεκεμβρίου 1999 (βλ. σκέψη 48 ανωτέρω), μολονότι τα ΕΥΚ αποτελούν προφανώς και κατά πολύ την κύρια πηγή μολύνσεως από την πνCJ, τυχόν «ιδανικό» επίπεδο προστασίας των καταναλωτών από την εν λόγω ασθένεια θα απαιτούσε πλήρη απουσία μολυσμένων από τη ΣΕΒ ζώων από την ανθρώπινη διατροφική αλυσίδα, ενώ η απόσυρση των ΕΥΚ αποτελεί συναφώς απλώς ένα «δεύτερο επίπεδο προστασίας» *(παράρτημα 4 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής, σ. 156 και 174)*. Πράγματι, η ΕΣΕ παρατηρεί ότι ούτε η κατώτατη δόση του μολυσμένου με τη ΣΕΒ υλικού που προκαλεί τη μετάδοσή της στον άνθρωπο ούτε η διάδοση της μολύνσεως στους διαφόρους ιστούς ενός ζώου είναι πλήρως γνωστές και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι θα πρέπει συνεπώς να αποφεύγεται οποιαδήποτε έκθεση του ανθρώπου στον παθογόνο παράγοντα *(παράρτημα 4 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής, σ. 155, 156, 157, 162 και 173)*.

138 Λαμβάνοντας υπόψη τις προηγηθείσες σκέψεις, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι, μολονότι τυχόν πρόωρη πλήρης απαγόρευση της καταναλώσεως και της χρησιμοποιήσεως των ΕΥΚ στο σύνολο της Κοινότητας, εφαρμοζόμενη κατά τρόπο αυστηρό και αποτελεσματικό εντός όλων των κρατών μελών, θα είχε μειώσει ενδεχομένως, αν είχε αποφασιστεί νωρίτερα, τον κίνδυνο μολύνσεως των Ευρωπαίων καταναλωτών από την πνCJ, πάντως, δεν μπορεί να συναχθεί με επαρκή βεβαιότητα ότι, εν προκειμένω, η επιβολή παρόμοιας απαγορεύσεως από τα εναγόμενα θεσμικά όργανα θα είχε παρεμποδίσει τη μετάδοση της νόσου στα μέλη της οικογενείας των εναγόντων. Εν πάση περιπτώσει, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη τις πιθανολογούμενες ημερομηνίες μολύνσεως των ανωτέρω και των αντίστοιχων περιόδων επωάσεως της ΣΕΒ και της πνCJ (βλ. σκέψεις 112 έως 114 ανωτέρω), για να είναι αποτελεσματικό εν προκειμένω, παρόμοιο μέτρο θα έπρεπε να έχει εκδοθεί όχι μόνον πολύ πριν από το 1996 —χρόνο κατά τον οποίο το ενδεχόμενο μεταδόσεως της ΣΕΒ στον άνθρωπο αναγνωρίστηκε επιστημονικώς—, αλλά και προ του 1990 —χρόνο κατά τον οποίο ανακαλύφθηκε στην ηπειρωτική Ευρώπη το πρώτο κρούσμα ΣΕΒ—, και μάλιστα πριν από το 1986 —χρόνο κατά τον οποίο η ασθένεια της ΣΕΒ εντοπίστηκε και περιγράφηκε για πρώτη φορά στο Ηνωμένο Βασίλειο. Όπως συνάγεται στη σκέψη 133 ανωτέρω, δεν μπορεί να προσάπτεται στα εναγόμενα ότι δεν απαγόρευσαν πλήρως τη χρησιμοποίηση των ΕΥΚ στο σύνολο της Κοινότητας προ του 1996.

139 Τέλος, όσον αφορά τις καθυστερήσεις εκδόσεως μέτρων σχετικά με τη χρησιμοποίηση των ΕΥΚ, καθυστερήσεις που προσάπτονται στα εναγόμενα θεσμικά όργανα για το διάστημα μεταξύ των ετών 1997 και 2000, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι οι επικρίσεις αυτές στερούνται λυσιτελείας για τους σκοπούς της υπό κρίση υποθέσεως. Πράγματι, υπογραμμίζεται ότι, σύμφωνα με τους ίδιους τους ενάγοντες, οι οικείοι τους μολύνθηκαν από την πνCJ το αργότερο το 1996 (βλ. σκέψη 92 ανωτέρω). Ομοίως, οι εκθέσεις των εντεταλμένων από το tribunal de grande instance de Paris και από το tribunal administratif de Paris εμπειρογνωμόνων καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η μόλυνση των αποβιωσάντων μελών της οικογενείας των εναγόντων έλαβε χώρα κατά πάσα πιθανότητα προ του 1996 (βλ. σκέψη 112 ανωτέρω). Επομένως, οι φερόμενες παρανομίες των εναγομένων που παρατηρήθηκαν μετά το 1996 δεν μπορεί να θεωρούνται ως αιτίες των επικαλουμένων εν προκειμένω ζημιών.

140 Λαμβάνοντας υπόψη τις σκέψεις που προηγήθηκαν, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι η συμπεριφορά που οι ενάγοντες προσάπτουν στα εναγόμενα θεσμικά όργανα σχετικά με την απαγόρευση των ΕΥΚ δεν μπορεί να θεωρηθεί ως βεβαία και άμεση αιτία των προβαλλομένων εν προκειμένω ζημιών.

γ) Επί των λοιπών συμπεριφορών που προσάπτονται στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή

141 Πέραν των φερομένων παρανομιών σχετικά με τη διαχείριση των αλεύρων και των ΕΥΚ, οι οποίες ερμηνεύθηκαν προηγουμένως, οι ενάγοντες διατυπώνουν πλείονες άλλες επικρίσεις σχετικά με τη δράση των εναγομένων στο πλαίσιο της καταπολεμήσεως της ΣΕΒ και της πνCJ. Ειδικότερα, εκτιμούν ότι τα εναγόμενα υπέπεσαν σε πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως κατά τη διαχείριση των συνδεομένων με τις ανωτέρω ασθένειες κινδύνων. Ομοίως, οι ενάγοντες προσάπτουν στα εναγόμενα κατάχρηση εξουσίας ως εκ του ότι, προκειμένου να προστατεύσουν τα συμφέροντα της αλυσίδας παραγωγής και αγοράς βοοειδών, τα οικεία θεσμικά όργανα αποπειράθηκαν να αποτρέψουν τα κράτη μέλη από τη θέσπιση των μονομερών μέτρων προστασίας έναντι των κινδύνων από τη ΣΕΒ. Τέλος, οι ενάγοντες επικαλούνται παραβίαση των αρχών περί δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και χρηστής διοικήσεως, λόγω ιδίως της αποδιοργανώσεως των υπηρεσιών της Επιτροπής και των ανεπαρκειών και ελλείψεων των κοινοτικών κτηνιατρικών επιθεωρήσεων σχετικά με τη ΣΕΒ, καθώς και παραλείψεων κατά την επιτήρηση των κτηνιατρικών ελέγχων των κρατών μελών.

142 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι ενάγοντες ουδόλως έθιξαν τη σχέση αιτίου και αιτιατού ως υφισταμένη συγκεκριμένα μεταξύ των φερομένων παρατυπιών και των προκληθεισών εν προκειμένω ζημιών, οφειλομένων, όπως διευκρίνισαν, στη μόλυνση από την πνCJ και τον επακόλουθο θάνατο των μελών των οικογενειών τους.

143 Άλλωστε, η ευθύνη του αποτελεσματικού ελέγχου της εφαρμογής της κτηνιατρικής νομοθεσίας ανήκει κυρίως στα κράτη μέλη. Ειδικότερα, όσον αφορά τους εφαρμοστέους επί των ενδοκοινοτικών συναλλαγών κτηνιατρικούς ελέγχους, όπως προκύπτει από τις οδηγίες 89/66 και 90/425, οι εν λόγω έλεγχοι απόκεινται, κατά προτεραιότητα, στις αρχές του κράτους μέλους αποστολής των εμπορευμάτων και, σε μικρότερο βαθμό, στις αρχές του κράτους μέλους προορισμού. Συγκεκριμένα, τα κράτη μέλη οφείλουν, σε περίπτωση εμφανίσεως επί της επικρατείας τους επιζωοτίας ή νόσου δυναμένης να αποτελέσει σοβαρό κίνδυνο για τα ζώα και την ανθρώπινη υγεία, να θέσουν πάραυτα σε εφαρμογή τα μέτρα καταπολεμήσεως ή προλήψεως που προβλέπει η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση και να θεσπίσουν οποιοδήποτε άλλο κατάλληλο μέτρο.

144 Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι, όπως τονίζεται στην ειδική έκθεση 14/2001 του Ελεγκτικού Συνεδρίου *(παράρτημα 15 του υπομνήματος αντικρούσεως της Επιτροπής)*, οι επιθεωρήσεις που πραγματοποίησε το ΓΤΚΘ από το 1996 αποκαλύπτουν ότι στην πλειονότητά τους τα κράτη μέλη δεν μερίμνησαν επαρκώς ώστε τα συνδεόμενα με τη ΣΕΒ μέτρα να εφαρμοστούν με τον δέοντα τρόπο επί του εδάφους τους. Σύμφωνα με το Ελεγκτικό Συνέδριο, η ελλειμματική αυτή εφαρμογή εκ μέρους των κρατών μελών της κοινοτικής κανονιστικής ρυθμίσεως συνέτεινε στην παρεμπόδιση της εξαλείψεως της ΣΕΒ και στη διευκόλυνση της διαδόσεώς της *(σημεία 43 έως 48 της εκθέσεως)*. Ομοίως, πρέπει να ληφθεί επίσης υπόψη η ευθύνη ορισμένων ιδιωτών επιχειρηματιών για τη διάδοση της νόσου. Έτσι, η ανωτέρω έκθεση του Ελεγκτικού Συνεδρίου διαπίστωσε ότι η αφορώσα τη ΣΕΒ κοινοτική νομοθεσία δεν εφαρμόστηκε στον τομέα των γεωργικών προϊόντων διατροφής με επαρκή αυστηρότητα *(σημείο 52)*.

145 Υπό το φως των προηγηθεισών σκέψεων, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι οι ενάγοντες δεν κατέδειξαν ότι οι φερόμενες παρανομίες ήσαν ενδεχομένως βεβαία και άμεση αιτία της μολύνσεως των οικείων τους από την πνCJ.

3. Συμπέρασμα

146 Υπό το φως των προηγηθεισών σκέψεων, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι δεν αποδείχθηκε ότι οι φερόμενες ως παράνομες πράξεις και παραλείψεις του Συμβουλίου και της Επιτροπής μπορούν να θεωρηθούν ως βεβαία και άμεση αιτία της μολύνσεως των μελών των οικογενειών των εναγόντων που απεβίωσαν στη Γαλλία από την πνCJ, σε σχέση με τις επικληθείσες στα πλαίσια της παρούσας δίκης ζημίες. Έτσι, δεν καταδείχθηκε, υπό τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, ότι, αν τα οικεία θεσμικά όργανα είχαν θεσπίσει —ή είχαν θεσπίσει νωρίτερα— τα μέτρα που τους προσάπτουν οι ενάγοντες ότι δεν έλαβαν, δεν θα είχαν επέλθει οι επίδικες ζημίες.

147 Επομένως, επιβάλλεται να συναχθεί το συμπέρασμα ότι δεν αποδείχθηκε η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της φερόμενης ζημίας και της υποτιθέμενης πταισματικής συμπεριφοράς των κοινοτικών θεσμικών οργάνων.

148 Κατόπιν αυτού, πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι οι ισχυρισμοί των εναγόντων σχετικά με την εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας λόγω παράνομης συμπεριφοράς των εναγομένων θεσμικών οργάνων, χωρίς να απαιτείται η απόφανση επί του αν συντρέχουν εν προκειμένω οι λοιπές προϋποθέσεις στοιχειοθετήσεως της ως άνω ευθύνης, ήτοι η παρανομία των προσαπτομένων στα εναγόμενα θεσμικά όργανα συμπεριφορών και το υπαρκτό της ζημίας.

II — *Επί της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας ελλείψει παράνομης συμπεριφοράς των εναγομένων θεσμικών οργάνων*

A — *Επιχειρήματα των διαδίκων*

149 Οι ενάγοντες υπογραμμίζουν ότι το γαλλικό δίκαιο δέχεται, πέραν ενός νομικού καθεστώτος περί καταλογίσεως ευθύνης λόγω πταίσματος, και θεμελιώδες δικαίωμα των θυμάτων προς αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν εκ μέρους των δημόσιων αρχών. Το καθεστώς αυτό θεμελιώνεται στις συνταγματικές αξίες περί ισότητας και αλληλεγγύης. Στο πλαίσιο αυτό, ο Γάλλος νομοθέτης ίδρυσε το 1991 ειδικό ταμείο αποζημιώσεως των προσώπων που μολύνθηκαν από το σύνδρομο επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπαρκείας κατόπιν εγχύσεως προϊόντων αίματος και το 1993 ανεξάρτητη επιτροπή αποζημιώσεως των θυμάτων της ιατρογενούς νCJ λόγω εγχύσεως αυξητικών ορμονών.

150 Οι ενάγοντες υπογραμμίζουν ότι η κοινοτική νομολογία δεν απέρριψε την αρχή της άνευ πταίσματος ευθύνης της Κοινότητας (απόφαση του Πρωτοδικείου της 29ης Ιανουαρίου 1998, Τ-113/96, Dubois et Fils κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-125). Εμμένουν επί του ότι, με βάση τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και τα θεμελιώδη δικαιώματα, τα κοινοτικά θεσμικά όργανα οφείλουν να σέβονται το ότι, όταν η αρχή περί ισότητας καταλύεται με ασυνήθη και ειδικό τρόπο, είναι θεμιτό να καταλογίζεται στην Κοινότητα η αποκατάσταση της ζημίας. Οι ενάγοντες δέχονται ότι θα ήταν ευκταίο την υλοποίηση αποκαταστάσεως επί τη βάσει της αρχής περί αλληλεγγύης να την αποφασίζουν τα «πολιτικά» θεσμικά όργανα, αλλ' υποστηρίζουν ότι είναι εφικτή η

αναγνώριση της ως άνω εξουσίας και στον κοινοτικό δικαστή. Παρατηρούν ότι το Κοινοβούλιο κάλεσε την Επιτροπή και τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη, με ψήφισμα της 19ης Νοεμβρίου 1997 *(παράρτημα 23 του δικογράφου της αγωγής)*, να χορηγήσουν τους αναγκαίους χρηματικούς πόρους προκειμένου να επιδείξουν την αλληλεγγύη τους προς τις οικογένειες των θυμάτων της πνCJ.

151 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι υπέστησαν, λόγω της μολύνσεως των οικείων τους από τον παθογόνο παράγοντα της ΣΕΒ και του οφειλόμενου στην πνCJ θανάτου τους, ζημίες εξαιρετικής εντάσεως και αντικτύπου. Επιπλέον, λόγω του μη εντοπισμού του μολυσματικού παράγοντα και της δυσχερείας προσδιορισμού της ακριβούς ημερομηνίας και της πηγής της μολύνσεως, αδυνατούν να θεμελιώσουν τις αγωγές τους αποζημιώσεως στα εθνικά ή κοινοτικά καθεστώτα περί ευθύνης των παραγωγών και διανομέων. Επομένως, για λόγους ευθυδικίας πρέπει να έχουν τη δυνατότητα καταλογισμού της ευθύνης προς αποζημίωση στα κοινοτικά θεσμικά όργανα.

152 Τα εναγόμενα υπογραμμίζουν ότι η εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας ελλείψει παρανομίας στοιχειοθετείται μόνον εφόσον πληρούνται σωρευτικώς τρεις αυστηρές προϋποθέσεις, ήτοι το υποστατό της ζημίας, η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας και ο ασυνήθης και ειδικός χαρακτήρας της επίδικης ζημίας (απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Ιουνίου 2000, C-237/98 P, Dorsch Consult κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-4549, σκέψεις 17 έως 19). Εν προκειμένω, δεν συντρέχει η αφορώσα την αιτιώδη συνάφεια προϋπόθεση. Ομοίως, η ηθική ζημία των μελών της οικογενείας πρέπει να αποκλείεται και τα αξιούμενα ποσά ως υλική αποκατάσταση δεν δικαιολογούνται και είναι δυσανάλογα. Η Επιτροπή ισχυρίζεται επίσης ότι οι ενάγοντες δεν απέδειξαν τον ασυνήθη και ειδικό χαρακτήρα της ζημίας, υποστηρίζοντας ότι, ναι μεν αληθεύει ότι ο θάνατος είναι ιδιαίτερα σοβαρή ζημία, γεγονός όμως παραμένει ότι οι ενάγοντες δεν δικαιολόγησαν ότι τα θύματα είχαν εκτεθεί σε ειδικό κίνδυνο, διακριτό από εκείνο στον οποίο είχαν εκτεθεί οι άλλοι καταναλωτές προϊόντων βοοειδών.

Β — *Εκτίμηση του Πρωτοδικείου*

153 Το άρθρο 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ στηρίζει την υποχρέωση της Κοινότητας να αποκαθιστά τις ζημίες που προκαλούν τα θεσμικά όργανά της στις «γενικές αρχές που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών», χωρίς ως εκ τούτου να περιορίζει το περιεχόμενο των ως άνω αρχών αποκλειστικά στο σύστημα της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας για παράνομη συμπεριφορά των εν λόγω θεσμικών οργάνων. Τα εθνικά δίκαια περί εξωσυμβατικής ευθύνης παρέχουν στους ιδιώτες τη δυνατότητα, αν και σε ποικίλους βαθμούς, σε συγκεκριμένους τομείς και με διαφορετικές διαδικασίες, να επιτυγχάνουν από τα δικαστήρια αποζημίωση για ορισμένες ζημίες, έστω και αν δεν υπάρχει παράνομη συμπεριφορά του ζημιώσαντος (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 14ης Δεκεμβρίου 2005, Τ-69/00, FIAMM και FIAMM Technologies κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-5393, σκέψεις 158 και 159, και Τ-383/00, Beamglow κατά Κοινοβουλίου κ.λπ., Συλλογή 2005, σ. II-5459, σκέψεις 172 και 173). Σε περίπτωση ζημίας προκαλούμενης από συμπεριφορά των θεσμικών οργάνων της Κοινότητας, ο παράνομος χαρακτήρας της οποίας δεν αποδεικνύεται, η εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας μπορεί να στοιχειοθετηθεί εφόσον πληρούνται σωρευτικώς οι προϋποθέσεις περί του υποστατού της ζημίας, της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ αυτής και της συμπεριφοράς των κοινοτικών θεσμικών οργάνων, καθώς και του ασυνήθους και ειδικού χαρακτήρα της ζημίας (προπαρατεθείσα απόφαση Dorsch Consult κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, σκέψη 19, προπαρατεθείσα απόφαση FIAMM και FIAMM Technologies κατά Συμβουλίου και Επιτροπής, σκέψη 160, και προπαρατεθείσα απόφαση Beamglow κατά Κοινοβουλίου κ.λπ., σκέψη 174).

154 Εν προκειμένω, κρίθηκε ότι δεν απεδείχθη η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των στοχευθεισών από τους ενάγοντες συμπεριφορών των εναγομένων και των προβαλλομένων από αυτούς ζημιών. Ως εκ τούτου, πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι οι ισχυρισμοί των εναγόντων σχετικά με την εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας ελλείψει παράνομης συμπεριφοράς των εναγομένων, χωρίς να απαιτείται η απόφανση επί του αν συντρέχουν εν προκειμένω οι λοιπές προϋποθέσεις για την ως άνω ευθύνη, ήτοι το υποστατό της ζημίας και ο ασυνήθης και ειδικός χαρακτήρας της.

155 Κατά τα λοιπά, επιβάλλεται να υπογραμμιστεί ότι το Πρωτοδικείο δεν είναι αρμόδιο, ελλείψει διαπιστώσεως της εξωσυμβατικής ευθύνης των κοινοτικών

θεσμικών οργάνων, να αποφασίζει τη χορήγηση αποζημιώσεως στα θύματα νόσου, βάσει ιδίως υποτιθέμενης αρχής περί αλληλεγγύης. Σημειωτέον ότι, εν πάση περιπτώσει, εν προκειμένω, η Γαλλική Κυβέρνηση χορήγησε στους ενάγοντες «επιδόματα αλληλεγγύης» τον Ιούνιο 2004 και τον Ιανουάριο 2005 *(παραρτήματα 6 έως 15 της απαντήσεως των εναγόντων στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης),* λόγω των ζημιών που υπέστησαν τα θύματα και οι έλκοντες εξ αυτών δικαιώματα κατόπιν της πνCJ. Οι επίδικες επανορθώσεις προβλέπουν ποσά υπό μορφή αποζημιώσεων για κάθε θύμα και ποσά υπό μορφή αποζημιώσεων για κάθε ένα από τα μέλη των οικογενειών τους.

156 Λαμβάνοντας υπόψη τα προηγηθέντα, επιβάλλεται η απόρριψη των ισχυρισμών των εναγόντων σχετικά με την εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας λόγω μη συνδρομής παράνομης συμπεριφοράς των εναγομένων.

157 Κατόπιν αυτού, η αγωγή είναι απορριπτέα στο σύνολό της.

Επί των δικαστικών εξόδων

158 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρξε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Εντούτοις, κατά το άρθρο 87, παράγραφος 3, το Πρωτοδικείο μπορεί να κατανείμει τα έξοδα ή να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά έξοδά του σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων ή εφόσον συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι.

159 Λαμβανομένων υπόψη των συνθηκών της υπό κρίση υποθέσεως, ιδίως λόγω του γεγονότος ότι η Επιτροπή και το Συμβούλιο ηττήθηκαν ως προς τα αιτήματά τους επί του παραδεκτού των αγωγών, πρέπει να καταδικαστούν στα απορρέοντα από τους περί παραδεκτού λόγους έξοδα, τα οποία το Πρωτοδικείο προσδιορίζει στο ένα τέταρτο των συνολικών εξόδων. Οι ενάγοντες φέρουν τα τρία τέταρτα των εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ

αποφασίζει:

1) Η αγωγή απορρίπτεται ως απαράδεκτη όσον αφορά τους É. R., O. O., J. R., A. R. και B. P. R.

2) Η αγωγή απορρίπτεται ως αβάσιμη κατά τα λοιπά.

3) Οι ενάγοντες φέρουν τα τρία τέταρτα των εξόδων. Το Συμβούλιο και η Επιτροπή φέρουν το ένα τέταρτο των εξόδων.

García-Valdecasas Cooke Labucka

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 13 Δεκεμβρίου 2006.

Ο Γραμματέας

E. Coulon

Ο Πρόεδρος

J. D. Cooke

Πίνακας περιεχομένων

Ιστορικό της διαφοράς ..... II - 4930

I — Εμφάνιση της σπογγώδους εγκεφαλοπαθείας των βοοειδών και της νέας παραλλαγής της νόσου Creutzfeldt-Jakob και κοινοτικά και εθνικά μέτρα καταπολεμήσεως των νόσων αυτών ..... II - 4930

II — Περιστατικά προσιδιάζοντα στους ενάγοντες και διαδικασίες κινηθείσες ενώπιον των γαλλικών διοικητικών και δικαστικών αρχών ..... II - 4936

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων ..... II - 4937

Επί του παραδεκτού ..... II - 4939

I — Επί του πρώτου λόγου απαραδέκτου, ο οποίος αντλείται από την έλλειψη σαφήνειας των ουσιωδών πραγματικών νομικών στοιχείων επί των οποίων θεμελιώνεται η αγωγή. ..... II - 4940

A — Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 4940

B — Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 4941

II — Επί του δεύτερου λόγου απαραδέκτου, ο οποίος αντλείται από τη μη εξάντληση των εθνικών ένδικων βοηθημάτων και από τη συνάφεια με τις εθνικές διαδικασίες ..... II - 4942

A — Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 4942

B — Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 4943

III — Επί του τρίτου λόγου απαραδέκτου, ο οποίος αντλείται από την παραγραφή της αγωγής ..... II - 4945

A — Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 4945

B — Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 4947

Επί της ουσίας ..... II - 4950

I — Επί της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας λόγω αθέμιτης συμπεριφοράς των εναγομένων θεσμικών οργάνων ..... II - 4950

A — Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 4950

1. Επί των προσαπτομένων στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή παρανομιών ..... II - 4951

α) Επί της αιτιάσεως η οποία αντλείται από πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως κατά τη διαχείριση της κρίσεως της ΣΕΒ ..... II - 4953

β) Επί της αιτιάσεως περί καταχρήσεως εξουσίας ..... II - 4956

γ) Επί της αιτιάσεως η οποία αντλείται από την παραβίαση των αρχών περί δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και χρηστής διοικήσεως ..... II - 4957

2. Επί της υπάρξεως ζημίας ..... II - 4958

3. Επί της υπάρξεως αιτιώδους συναφείας ..... II - 4960

Β — Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 4964

1. Ως προς τις ημερομηνίες προσβολής των θυμάτων και της περιόδου επωάσεως της νόσου ..... II - 4967

2. Επί της υπάρξεως αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των προβαλλομένων ζημιών και των προσαπτομένων στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή συμπεριφορών ..... II - 4969

α) Επί της υποτιθέμενης καθυστερήσεως να απαγορευθούν κρεατάλευρα και οστεάλευρα ..... II - 4970

β) Επί της υποτιθέμενης καθυστερήσεως της απαγορεύσεως χρήσεως των ΕΥΚ ..... II - 4974

γ) Επί των λοιπών συμπεριφορών που προσάπτονται στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή ..... II - 4978

3. Συμπέρασμα ..... II - 4979

II — Επί της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας ελλείψει παράνομης συμπεριφοράς των εναγομένων θεσμικών οργάνων ..... II - 4980

Α — Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 4980

Β — Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 4982

Επί των δικαστικών εξόδων ..... II - 4983